

Lokala styrelser inom grund- och gymnasieskola –

*Brukarstyrelser och deltagardemokratiska möjligheter och
utmaningar – en teoriprovande studie*

Anna Holmström

Jag vill börja med att rikta ett stort tack till alla de personer som ställt upp och låtit sig intervjuas till denna uppsats. Tack för att ni har tagit er tid och tålmodigt svarat på mina frågor. Utan er medverkan skulle inte denna uppsats vara möjlig att genomföra! Jag vill också tacka min handledare, Maria Hedlund för, goda råd, stöd och hjälp under uppsatsskrivandet.

/ Anna Holmström

Abstract

The question of direct citizen participation in politics and administration is a contestable one. Its proponents claim that it has positive consequences even for the more “traditional”, representative democracy, since participation leads to an increased political knowledge and increased political interest, and thus creates a revitalised democracy. Critical voices have however been raised to the validity of this claim. Critics have also pointed out direct participation as problematic, because it leads to problems of political inequality: a difference of political influence between – on the one hand, the citizens participating directly and those that restrict their political participation to voting, and – on the one the other hand – between the institutions, for example schools, that employ, and don’t employ this method of direct citizen influence.

In this essay, these two points of criticisms are tested in the context of user-boards in elementary and secondary schools. Three user-boards in one municipality are compared. The method used is qualitative interviews with politicians, officials as well as parents and students being active in the user-boards.

The theoretical problems of political equality are proven non-existent. A participatory democratic evolution of the participants in the boards, is taking place. However, it is, in the majority of the cases, restricted to an increased political interest in school-questions.

Nyckelord: brukarstyrelser, skolan, politisk jämlikhet, deltagardemokrati

Innehållsförteckning

1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Val av teori	5
1.3 Metod och material	6
1.3.1 Urval av intervjupersoner	6
1.4 Tidigare forskning	7
1.5 Disposition	8
2 Deltagande i demokratiteorin	9
2.1 Det deltagardemokratiska demokratiidealet – argument för deltagande	9
2.2 Kritiken mot medborgerligt deltagande	11
2.2.1 Deltagandet står i motsats till politisk jämlikhet	11
2.3 Operationalisering och intervjuguide	14
3 Brukarstyrelserna uppifrån	16
3.1 Bakgrund och inställning	16
3.2 Brukarstyrelserna och den politiska jämlikheten	17
3.2.1 Brukarstyrelsernas mandat	17
3.2.2 Skillnader i kontakter och informationsförmedling?	17
3.2.3 Spänningar mellan brukarstyrelserna och det politiska styret?	20
3.3 Engagemangets komplexitet	21
4 En deltagardemokratisk utveckling?	24
4.1 En deltagardemokratisk utveckling i rollen som förälder/elev?	24
4.2 En deltagardemokratisk utveckling i rollen som medborgare?	27
5 Sammanfattande analys	30
5.1 Framtida forskning	32
Referenslista	34
Bilaga 1: Intervjuguide	37
Bilaga 2: Kort om respektive styrelses sammansättning och arbetsordning	40

1 Inledning

Sverige har under det senaste tjugo åren brottats med ett minskande politiskt intresse, liksom ett minskande politiskt engagemang. Valdeltagandet sjunker och andelen partipolitiskt aktiva minskar. Men samtidigt har det politiska engagemanget delvis fått en förändrad innebörd. Medborgarna hittar nya vägar in till politiken, något som kan ta sig i uttryck i att tar direkt kontakt med politiker och tjänstemän i enskilda frågor. I syftet att vitalisera demokratin har man på lokal nivå genomfört olika demokratiexperiment där medborgarna deltar direkt i politik och förvaltning. Dessa deltagandeexperiment sker utanför partipolitikens och det representativa systemets ram. Som exempel kan nämnas medborgarpaneler, olika typer av partipolitiska organisationer och brukarstyrelser. (Montin, 1998)

Inom ramen för denna uppsats kommer jag att studera de exempel på en form av direkt medborgerligt deltagande där medborgarna har försetts med en reell beslutanderätt, nämligen brukarstyrelser. Brukarstyrelser och brukarråd¹ är en allt vanligare organisationsform, som exempelvis återfinns inom områden som skola och äldreomsorg. Inrättandet av brukarstyrelser innebär att de som utnyttjar en offentlig verksamhet, och därmed är direkt berörda av de beslut politikerna fattar, också ska vara med och påverka hur verksamheten utformas. Brukarnas mandat är begränsat till politikens output-sida: Det är politikerna som har det övergripande ansvaret, fattar de övergripande besluten och sätter de ekonomiska ramarna. Det är sedan brukarstyrelsernas uppgift att inom dessa ramar bestämma hur dessa politiskt fattade beslut ska genomföras i praktiken på den enskilda enheten. Brukarna tar makt i huvudsak från de kommunala tjänstemännen, men är också möjligt att överta uppgifter från den kommunala politiska nämnden. Brukarstyrelser är med andra ord en del av den kommunala förvaltningen. På ett generellt plan kan brukardeltagande ses som något kontroversiellt i det avseende att det, till skillnad från deltagande i andra typer av demokratiexperiment såsom folkiniciativ, medborgarförslag och medborgarpaneler, är en deltagandeform som riktar sig till en specifikt avgränsad grupp. Övriga nyss nämnda demokratiexperiment är riktade till samtliga medborgare i en viss kommun (Montin, 1998).

Mer precist tänker jag studera brukarstyrelser inom ramen för grund- och gymnasieskolan. I dessa styrelser är det brukarna: föräldrarna i grundskolan samt eleverna i gymnasieskolan, som sitter i majoritet. Skälet till att jag väljer att studera brukarstyrelser, och inte brukarråd, och brukarstyrelser inom skolan specifikt, är tvåfaldigt. För det första handlar det om styrelser med faktisk beslutsbefogenhet, vilket innebär att vi får en reell maktförskjutning från

¹ Skillnaden mellan de båda inflytandeformerna är just deras respektive befogenheter. Brukarrådets funktion endast är rådgivande. Brukarstyrelser har däremot mandat att fatta bindande beslut. (Montin, 1998)

tjänstemännen och/eller den politiska nämnden ner till brukarna. I och med föräldrarnas, alternativt elevernas, majoritetsställning förstärks brukarnas möjligheter till inflytande ytterligare. För det andra har de brukarstyrelser som inrättats inom skolans ram det relativt starkaste mandatet till inflytande, i jämförelse med andra typer av brukarstyrelser. De har tagit befogenhet från den politiska nämnden i kommunen och/eller från rektor och kan fatta beslut i allt ifrån friluftsdagar till frågor som rör skolans profil (Jarl i Pierre & Rothstien, 2003 s 32). Brukarstyrelsernas starka mandat till inflytande samt den reella maktförskjutningen, medför att man teoretiskt kan antas att de möjligheter, liksom problem, som förknippas med dessa deltagandeformer, accentueras ytterligare i dessa typer av styrelser. (Landman, 2000 s 33).

1.1 Syfte och frågeställningar

Som nämnts ovan är ett av argumenten för ett ökat direkt medborgerligt deltagande, och därmed för ett ökat brukarinflytande, de demokratiska effekter som förväntas följa av detta deltagande. (Montin, 1998 s 44) Men önskvärdheten av ett ökat medborgerligt deltagande är i sin tur beroende av vilken demokratisyn, eller demokratiteoretisk idealtyp, som förespråkas. Beroende på demokratiteoretisk utgångspunkt, kan brukardeltagande och brukarstyrelser ses som såväl en förstärkning, som en försvagning av den existerande demokratin. Det framstår därför som angeläget att studera brukardeltagande ur just ett demokratiteoretiskt perspektiv.

Vilka är då argumenten för respektive mot ett ökat direkt medborgerligt deltagande i politiken och förvaltning i allmänhet, och direkt medborgerligt deltagande i brukarstyrelser i synnerhet? Det starkaste argumentet *mot* direkt medborgerligt deltagande i allmänhet är det faktum att detta deltagande står i motsättning till den politiska jämlikheten (Nilsson, 2005 s 18). Begreppet politisk jämlikhet förstås så att samtliga medborgare ska ha samma möjlighet att göra sin röst hörd hos politikerna, och att samtliga medborgare därmed får lika stor grad av inflytande på politiken. (Gilljam & Hermansson i Gilljam & Hermansson, 2004)

Då den representativa demokratin kompletteras med olika former av direkt medborgerligt deltagande, där ett ökat inflytande ges till vissa *grupper* av medborgare, skapas problem. I tidigare forskning kring brukarstyrelser och brukarråd har man identifierat en problematik då brukarstyrelser och brukarråd får ytterligare en kanal in till politiker och förvaltning, i förhållande till den vanliga medborgaren, som endast röstar i de allmänna valen. Denna kanal kan utnyttjas för att utöva inflytande, och därmed blir den politiska ojämlikheten mellan brukare och övriga medborgare ett faktum. I tidigare forskning kring brukardeltagande har problematiken med brukarnas ytterligare inflytandekanal tagit sig i uttryck på två sätt. Dels har direkta påverkansförsök, där brukarna går utöver sin befogenhet i syfte att påverka den politiska processen, identifierats. Dels har tendenser till att politikerna får relativt sett mer information om, och eventuellt en ökad förståelse för, villkoren på de verksamheter där brukarstyrelser

finns, identifierats. (Jarl, 2001 kap 6) Här tar sig den politiska ojämlikheten sig i uttryck i skillnader i politiskt inflytande på den kommunala nivån, mellan skolor som har, respektive inte har, lokala styrelser. Utifrån den ovan skisserade problematiken blir min första frågeställning, med huvudfråga och underfråga, följande:

- Vilka fördelar och problem skapar inrättandet av brukarstyrelser inom skolan för politiker och förvaltning, med avseende på den politiska jämlikheten?
- Finns någon problematik i en ojämlikhet i inflytande och/eller informationsförmedling? Hur väsentlig är denna eventuella problematik?

Ett av argumenten *för* ett ökat direkt medborgerligt deltagande grundar sig i antagandet om att de individer som deltar för det första ”lär sig” hur man deltar, och därmed får en ökad tilltro till sin förmåga att påverka, samt ett ökat intresse för politik i mer allmän bemärkelse. Om dessa kriterier uppfylls ställs även förhoppningen att det direkta deltagandet ska leda till ett ökat politiskt engagemang. Detta resonemang är en av hörnstenarna i den deltagardemokratiska teoribildningen, som ligger till grund för inrättandet av brukarstyrelser och brukardeltagande. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 129, Amnå i Gilljam & Hermansson, 2004 s 107f, Prop. 2001/02:80 s 29, 33, 57) Samtidigt utgör brukardeltagandet ett särintresse eller gruppintresse, som i sig är sakfrågespecifikt. (Dahlberg & Vedung, 2001 s 40) Det blir därför relevant att studera om denna utveckling mot en mer allmänt politiskt intresse faktiskt äger rum. Min andra frågeställning blir således:

- Resulterar deltagandet i brukarstyrelser i den utveckling som den deltagardemokratiska teorin förutspår? Har föräldrarnas/elevernas politiska intresse ökat som ett resultat av deras engagemang i brukarstyrelsen? Hur tar detta sig i så fall i uttryck?

Båda huvudfrågeställningarna berör brukarstyrelsernas och brukarnas förhållande till den representativa demokratin, och kan därför med fördel kombineras. Tillsammans ger de en mer nyanserad bild av brukarstyrelsernas effekter i detta avseende.

1.2 Val av teori

Inrättandet ett ökat brukarinflytande och i förlängningen också brukarstyrelser, tar sin utgångspunkt i ett deltagardemokratiskt teoriideal och argumentation. Ett ökat direkt medborgerligt deltagande i politiken, framför allt på lokal nivå, förespråkas av deltagardemokrater som ett sätt att dels komplettera den representativa demokratin, dels som ett medel för att vitalisera densamma. Det är detta demokratiideal som kommer att utgöra den teoretiska basen i min uppsats.

Att applicera ett demokratiideal på en verklighet, företeelsen brukarstyrelser inom skolan, är inte helt problemfritt. Kritiken mot att använda sig av idealtyper som teoretiska verktyg gör gällande att verkligheten som regel ligger långt ifrån dessa ideal (Nilsson, 2005 s 6). Fenomenet brukarstyrelser passar emellertid väl in i det deltagardemokratiska demokratiidealet, då det rör sig om ett kollektivt deltagande i frågor som berör deltagarnas vardag. Därtill är det en form av deltagande där ett faktiskt inflytande garanteras. Detta gör ett deltagardemokratiskt demokratiideal till ett relevant teoretiskt analysverktyg. (Jarl i Ds 2001:34 s 133) Följaktligen är det också relevant att pröva den kritik som lagts fram mot deltagardemokratiska experiment, då denna i högsta grad kan tänkas vara relevant i fallet brukarstyrelser (Jarl i Pierre & Rothsien, 2003 s 32). Av frågeställningarna följer att min uppsats blir teoriprovande.

1.3 Metod och material

Jag ämnar studera detta genom att titta på föräldrastyrelser inom skolan i en enskild kommun, Växjö kommun i Kronobergs län. I kommunen finns två lokala styrelser med föräldramajoritet på grundskolenivå, samt en styrelse med elevmajoritet på gymnasienivå. Styrelserna har funnits relativt länge, vilket gör att de blir meningsfulla att studera. De två föräldrastyrelserna har funnits sedan 1997, elevstyrelsen sedan 2002.

Jag kommer att använda mig av kvalitativ metod i form av djupintervjuer. Metoden har sina nackdelar men också potential. Det är ett sätt att kartlägga de upplevelser som politiker, tjänstemän och brukare har av styrelserna. Det finns en risk för att det under intervjun uppstår så kallade intervjuareffekter, då intervjupersonen ger de svar som han/hon förväntar sig att intervjuaren vill höra. Samtidigt utgör intervjuer ett unikt och värdefullt material, som inte går att få tag i på något annat sätt. Intervjuer lämpar sig därtill väl för att pröva teorier (Esaiasson et al, 2003 s 288ff) och passar därför denna uppsats väl, då den är just teoriprovande. Jag går in i denna studie med förförståelsen att direkt medborgerligt deltagande i sig är något positivt, samtidigt som det inte är orimligt att anta att även den problematik som identifierats ovan kan följa i brukarstyrelsernas kölvatten.

1.3.1 Urval av intervjupersoner

Då mina två frågeställningar utgår ifrån ett ovanifrån- respektive ett underifrånperspektiv blir det relevant att intervjua såväl politiker och tjänstemän som rektorer och brukare. Intervjuerna ger mig ingen exakt kunskap om hur verkligheten faktiskt ser ut. De förser mig istället med kunskap kring hur de intervjuade upplever denna verklighet. Deras upplevelser behöver visserligen inte ligga långt ifrån sanningen, men för att få maximal information, och därmed en så bred och heltäckande bild som möjligt har jag valt att intervjua både politiker och

tjänstemän, inklusive rektorer, som har kommit i kontakt med de berörda brukarstyrelserna.

För att i brukarnas fall få en så stor bild som möjligt har inte bara ordföranden utan även ett fåtal andra styrelseledamöter intervjuats. Fyra ledamöter i respektive styrelse har intervjuats. Den tidslängd de intervjuade brukarna har suttit i styrelsen är ganska varierande. Majoriteten av de intervjuade har varit aktiva i ett år eller mer. Tre av intervjupersonerna, en av ledamöterna i föräldrastyrelsen i Tävelsås och två av eleverna i elevstyrelsen på Katedralskolan, har suttit som ledamöter i drygt ett halvår vid intervjutillfället. I föräldrastyrelsernas fall har jag intervjuat ledamöter som idag är aktiva i respektive styrelse. I fallet med elevstyrelsen på Katedralskolan har jag intervjuat två ledamöter som idag är aktiva i styrelsen, och två som tidigare har varit aktiva. Anledningen till detta var att de tidigare aktiva hade suttit i styrelsen under en längre tid (två år). Detta ger kanske en något skev bild av hur styrelsen fungerar idag. Samtidigt är det inte en utvärdering av styrelserna som sådana som jag är ute efter. Vad jag är intresserad av är hur deltagarna personligen upplever sin tid i styrelsen och vilka effekter deltagandet eventuellt har fått för deras politiska intresse. Det faktum att jag har intervjuat ett mindre urval av styrelseledamöter gör det inte heller möjligt att dra några generella slutsatser om respektive styrelse.² Men med det föregående resonemanget i beaktande ser jag inte detta som problematiskt. Att mandattiden och erfarenheten av styrelsearbetet varierar mellan intervjupersonerna kan givetvis inverka på möjligheten att utveckla ett ökat intresse och kunskap enligt deltagardemokratisk modell. Samtliga intervjuade har dock hunnit få en erfarenhet av hur styrelsearbetet fungerar, vilket också innebär att de är lämpliga intervjupersoner.

Intervjupersonerna har vid intervjutillfället tillfrågats om de vill framträda med namn i uppsatsen. Då en av föräldraledamöterna vid styrelsen vid Furuby skola har önskat att få vara anonym har samtliga av ledamöterna från denna styrelse anonymiserats i texten. Intervjuerna har spelats in, och eventuella citat har godkänts av berörda intervjupersoner. Citaten har ”putsats” i syfte att anpassa dem till ett skriftspråk, utan att för den skull förlora andemeningen i dem. Intervjuguiden återfinns i bilaga 1.

1.4 Tidigare forskning

Den tidigare forskningen som har bedrivits kring brukarstyrelser och politisk jämlikhet har identifierat en problematik både kring direkta påverkansförsök från brukarstyrelserna gentemot politiker (Jarl i Pierre & Rothstein, 2003 kap 2, Brukerbestyrelser, 1998) och en skevhet i informationsförmedling till förmån för de skolor där brukarstyrelser finns, där politikerna menar att de fått mer information en större förståelse för villkoren på de verksamheter med brukarråd.

² För en utvärdering kring den deltagardemokratiska utvecklingen hos ledamöterna i elevstyrelsen på Katedral, där en utvärdering på hela styrelsen har gjorts, se Alvarsson, 2005.

(Jarl, 2001 s 155) Samtidigt är det ingen entydigt negativ bild som presenteras i någon av de ovan nämnda undersökningarna. I den danska undersökningen betonas att även om problematiken existerar så är den inte generellt utbredd³ (Brugerbestyrelser, 1998 avsnitt 3.3.1). I en svensk kontext konstateras, som motvikt till problematiken, att även den omvända utvecklingen har ägt rum: brukarna har fått en ökad förståelse och information om kommunens politik och de villkor politikerna arbetar under (Jarl i Ds 2001:34 s 155) Studier från Skolverket visar dessutom att inrättandet av brukarstyrelser inom skolan inte per automatik betyder ökade kontakter med kommunen från skolans sida. Merparten av de kommuner som studerats påpekar att de inte har nämnvärt mer kontakter med skolorna med lokala styrelser. (Skolverket, 2000a s 26)

Forskning har också bedrivits utifrån ett deltagardemokratiskt perspektiv, där man har studerat brukardeltagandets spridningseffekter, däribland sambandet mellan brukardeltagande och politiskt deltagande. Den forskning som bedrivits kring detta visar inte på några självklara samband (Jarl i Ds 2001:34 s 138). Andersen och Hoff (2001 s 160), som har undersökt brukardeltagandet i Sverige och Danmark och dess eventuella samband med ett framtida politiskt deltagande, finner istället ett något starkare samband mellan brukardeltagande och viljan att engagera sig politiskt på gräsrotsnivå. Vad forskningen däremot visar är att en deltagardemokratisk utveckling i förhållande till den enskilda institutionen är vanligt. (Andersen & Hoff, 2001 s 160, Jarl, 2005 s 289f, Möller, 1996 s 394, Simmons & Birchall, 2005 s 268f)

Den tidigare forskning som gjorts kring brukarstyrelser och demokrati i en svensk såväl som en dansk kontext, har övervägande varit av kvantitativt slag (se ex vis Andersen & Hoff, 2001, Jarl i Ds 2001:34, Almgren, 2000, Simmons & Birchall, 2005, Skolverket 2000a, 2000b s 28-46). Man har identifierat i vilken utsträckning olika problem finns. Maria Jarls (2004, Jarl i Pierre & Rothstein, 2003 kap 2, resp. Jarl 2004) liksom Tommy Möllers (1996) forskning utgör dock ett undantag till den kvantitativa dominansen. Jag ser denna uppsats som ett bidrag till att fördjupa kunskapen och förståelsen för de problem och möjligheter som har identifierats i tidigare forskning kring brukarstyrelser och brukardeltagande (Lundquist, 1993 s 104).

1.5 Disposition

I uppsatsens nästa kapitel läggs det teoretiska ramverket för analysen. De argument för, och kritiken mot, ett ökat medborgerligt deltagande som är relevanta för min frågeställning läggs fram. I de två följande kapitlen görs den empiriska analysen, som disponeras efter mina frågeställningar. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande analys och diskussion.

³ En tredjedel av de tillfrågade politikerna och tjänstemännen menar att det finns en tendens till och problematik kring att brukarstyrelserna kräver extra resurser till sina verksamheter kräver problematiken finns. En tredjedel av respondenterna har dock aldrig varit utsatta för sådana påverkansförsök. (Brugerbestyrelser, 1998 avsnitt 3.3.1).

2 Deltagande i demokratiteorin

I detta avsnitt läggs det teoretiska ramverket för uppsatsen. Först kommer huvuddragen i deltagardemokratiska demokratiidealet att skisseras. Därefter redogör jag för de den kritik mot deltagardemokratiska försök som ligger till grund för den första av mina två frågeställningar.

2.1 Det deltagardemokratiska demokratiidealet – argument för deltagande

Den svenska demokratin tar sin huvudsakliga utgångspunkt i det representativa politiska systemet. Medborgarnas direkta deltagande i politiken realiserar framför allt då de röstar i de allmänna valen. Men under senare år har även röster höjts för att man, i enlighet med ett deltagardemokratiskt demokratiideal, ska erbjuda medborgarna en möjlighet att delta i politiken utöver de allmänna valen (se ex vis SOU 2000:1. Prop 2001/02:80). Detta deltagande är direkt och kollektivt, till skillnad från det individuella och indirekta valdeltagandet. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 131). Carole Pateman (1970) och Benjamin Barber (1984) är kanske de mest kända förespråkarna för den deltagardemokratiska teoribildningen och medborgarnas direkta deltagande i politiken. Båda argumenterar för att en reell och legitim demokrati kräver starka inslag av medborgerligt deltagande, och en decentralisering av makt ner till medborgarna. Kärnan i deltagardemokratin fångas väl i citatet nedan:

“In strong democracy, politics is done by, not to, citizens. Activity is its chief virtue, and involvement, commitment, obligation, and service - common deliberation, common decision, and common work - are its hallmarks” (Barber, 1984 s 133).

Det handlar om att ge medborgarna reell makt över de frågor som ligger dem nära och berör deras vardagliga liv. (Pateman 1970, Barber, 1984 s 236) Ett ökat medborgerligt deltagande i politiken förväntas råda bot på problematiken med den klyfta som finns mellan politikerna och den vanlige medborgaren. Tack vare en jämlik dialog mellan medborgare och politiker tvingas politikerna motivera sina beslut inför medborgarna. (Amnå i Gilljam & Hermansson 2004 s 108). Ett ökat medborgerligt deltagande minskar därtill risken för att politikerna blir en elit som fattar beslut avskärmade från folket och opinionen. (Gilljam & Hermansson i Gilljam & Hermansson, 2004 s 19f)

Det ökande deltagandet ska realiserar på den lokala nivån. Det kan ske inom ramen för den politiska sfären, men också utanför denna.

Grannskapssammanslutningar och beslutsfattande inom skolor nämns som exempel på det senare (Barber, 1984:267ff). Ett direkt medborgerligt deltagande ses som ett ytterst väsentligt komplement till den representativa demokratin. (Barber, 1984, Pateman, 1970)

Ett direkt medborgerligt deltagande bidrar dessutom till en personlig utveckling för dem som deltar. Argumenten för ett ökat deltagande är i sig trefaldiga: Den som deltar förvänts, för det första, få ett ökat politiskt självförtroende, för det andra, ett ökat politiskt intresse och kunskap, samt, för det tredje, en mer allmänt reflekterande attityd. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 130) Denna personliga utveckling kan ske på två plan: Dels inom ramen för den institution där deltagandet sker, dels i relation till politiska sfären, i första hand på den kommunala nivån.

Inom ramen för den enskilda institutionen ser utvecklingsmönstret ut som följer. För det första medför det direkta deltagandet att de som deltar utvecklar ett ökat politiskt självförtroende då hennes förmåga att delta och påverka på den enskilda verksamheten ökar. För det andra verkar deltagandet direkt utbildande, då individen får ökade kunskaper, om beslutsprocesser och dylikt på den enskilda verksamheten, samt ett ökat politiskt intresse för de politiska sakfrågor som rör sfären där deltagandet sker. Annorlunda uttryckt blir deltagandet blir en skola i demokrati, där individen utbildas och får en ökad förmåga att delta och påverka just på grund av att hon deltar. (Pateman, 1970 s 42) För det tredje medför deltagandet att individens personliga egenintresse prövas mot ett bredare allmänintresse, i argumentation och debatter. Förståelsen och toleransen för andras argument ökar. (Barber, 1984 s 152, Pateman 1970 s 25, 30) Därmed inte sagt att individen uteslutande agerar i altruistisk anda (Barber, 1984 s 237). Hon utvecklar snarare en bredare förståelse, där hon ser sammanhanget mellan sitt eget intresse och det bredare allmänintresset, det vill säga den större och mer abstrakta politiska kontexten. Hon tar därför detta i beaktande och de beslut som fattas i de deltagande sfärerna grundar sig på en hänsyn till det gemensamma bästa. (Barber, 1984 s 127 Pateman, 1970 s 24f, 110)

Men deltagandet förväntas också, som nämnts ovan, ha positiva konsekvenser även för den representativa demokratin och den traditionella partipolitiken. Även intresset för den kommunala politiken förväntas att öka som en följd av direkt medborgerligt deltagande. Detsamma gäller för kunskapen kring politiska processer. (Pateman, 1970 s 42f, 110 Goul-Andersen & Hoff, 2001 s 128) Deltagande bidrar också till att fostra kunskapskraftiga och kritiska individer, något som medför positiva konsekvenser även för det slags indirekta deltagande som de allmänna valen utgör. (Amnå i Gilljam & Hermansson, 2004, Sörensen, 1998 s 141) Förhoppningar ställs därtill till att ett ökat deltagande i den "lilla" politiken i den lokala sfären ska resultera i ett ökat deltagande i den traditionella partipolitiken. Det betonas att det är deltagande på den lokala, kommunala nivån, som avses. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 129)

Annorlunda uttryckt förväntas direkt medborgerligt deltagande leda även till ett ökat politiskt intresse även för andra frågor än de som berör den enskilda verksamheten, ett ökat självförtroende till att påverka även den kommunala politiken, samt en ökad kunskap om förhållandena i kommunen. Konkret handlar

det om att deltagandet ska föra med sig ett intresse och engagemang för mer övergripande politiska frågor, där hänsyn tas till en större helhet. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 135, Jarl 2004 s 60) Det handlar, för att återknyta till det slags deltagande som kommer att studeras i uppsatsen, om att kunna frånga det snäva brukarperspektivet och att ha "[f]örmågan att se till helheten och ta hänsyn till *alla medborgares och samhällets intressen*" (Jarl: 2004 s 49, mina kursiveringar).

Den deltagardemokratiska utvecklingen sker i en kausal kedja. Det är med andra ord nödvändigt att inflytandet på den enskilda institutionen upplevs som reellt av dem som deltar, för att resterande stadier av politiskt självförtroende och politiskt intresse, såväl i den smalare som bredare meningen, ska äga rum. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 135) Internationell forskning kring sambandet mellan direkt deltagande och traditionellt politiskt deltagande har visat att sambandet dem emellan är starkast om det direkta deltagandet också innebär ett direkt inflytande (Radcliff & Wingenbach. 2000 s 983). Detta skulle innebära att deltagandet i brukarstyrelser har stor potential att ha dessa slags långtgående spridningseffekter.

2.2 *Kritiken mot medborgerligt deltagande*

I den demokratiteoretiska diskussionen finns även kritiker mot det direkta medborgerliga deltagandet som deltagardemokraterna förespråkar. Jag kommer nedan att redogöra för den kritik som är relevant utifrån mina frågeställningar. (För en mer allmän översikt över den kritik som riktats mot medborgerligt deltagande se Gilljam i Gilljam & Hermansson, 2004 "Deltagardemokrati med förhinder", framför allt s 2210f.) Den kritik jag kommer att redogöra för fokuserar på förhållandet mellan ett ökat medborgerligt deltagande och den politiska jämlikheten. Även problematiken med egenintresse kommer att beröras.

2.2.1 *Deltagandet står i motsats till politisk jämlikhet*

Kritiken rörande motsättningarna mellan ett ökat medborgerligt deltagande och den politiska jämlikheten har valdemokratisk avsändare. I det valdemokratiska demokratiidealet har värdet politisk jämlikhet en central plats. Begreppet politisk jämlikhet definieras som jämlikhet i intresseskydd (Pateman, 1970 s 14). Kravet på ett jämlikt medborgerligt inflytande tillgodoses av den allmänna och lika rösträtten tillsammans med det faktum att alla medborgare har lika möjlighet att utnyttja de inflytandekanaler som står till buds för att få gehör för sina åsikter hos de folkvalda politikerna. Begreppet operationaliseras vanligen i enlighet med devisen en person – en röst, och de allmänna valen ses som den enda rimliga kanalen för medborgerligt deltagande i politiken. (Gilljam & Hermansson i Gilljam & Hermansson, 2004, Schumpeter, 1994 kap 7). Att förflytta beslutandemakt från den politiskt valda i den kommunala nämnden (och de

folkligt valda politikerna) till, exempelvis brukare på den enskilda skolan ses som olämpligt. Det finns en spänning mellan det direkta deltagandet och den traditionella, representativa demokratin. Makt förflyttas från politiker och tjänstemän till de grupper av medborgare, som engagerar sig i olika slags direkt medborgerligt deltagande. De som deltar i brukarstyrelser får därmed en ytterligare kanal in till politiker och förvaltning, i förhållande till den vanliga medborgaren, som endast röstar i de allmänna valen. Denna kanal kan utnyttjas för att utöva inflytande, och därmed blir den politiska ojämlikheten mellan brukare och övriga medborgare ett faktum. Den vanliga medborgarens väg till inflytande försvagas härmed. Brukarna får en starkare röst än övriga medborgare, och ojämlikheten i inflytande är ett faktum. (Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 134) Det ligger därtill i politikernas uppdrag att ta hänsyn till samtliga medborgares preferenser då de fattar beslut, eller, annorlunda uttryckt, anlägga ett helhetsperspektiv på sitt beslutsfattande. Det är även politikernas uppgift att prioritera mellan olika frågor och att tillämpa ett långsiktigt tänkande. Den enskilda medborgarens agerande präglas, enligt valdemokraterna, av kortsiktighet (Schumpeter, 1994: s 49ff), vilket är ytterligare ett argument mot ett ökat medborgerligt deltagande. Att brukarna agerar i egenintresse då de försöker påverka politiker och att detta, om de får gehör för sina krav, innebär att helhetsperspektivet får stå tillbaka för grupperns egenintressen, innebär ett ytterligare problem i förhållande till den politiska jämlikheten. Ett ökat medborgerligt deltagande i avgränsade frågor riskerar därmed att fragmentera politiken, då brukarnas särintressen kommer i konflikt med det politiska helhetsperspektivet. (Montin, 1998 s 49f, 93)

Att den politiska jämlikheten får stå tillbaka i och med införandet av brukarstyrelser tar sig i uttryck problem rörande vad jag i fortsättningen har valt att benämna som ”intern” och ”extern” politisk jämlikhet. Den interna politiska jämlikheten berör brukarstyrelsens förhållande till brukarkollektivet vid verksamheten i fråga. Den externa berör brukarstyrelsernas förhållande till det representativa politiska systemet och den representativa demokratin.

Den interna politiska jämlikheten berör sådant som deltagarnas representativitet i förhållande till det medborgarkollektiv de representerar: I brukarstyrelser fall, styrelseledamöternas representativitet i förhållande till samtliga föräldrar/elever på skolan i fråga. Representativiteten kan brista i så motto att det är de socialt, ekonomiskt och resursmässigt starka medborgarna, som väljer att engagera sig i olika typer av direkt deltagande. Detta är ett väl etablerat faktum som bekräftats i forskning kring deltagande och representativitet (Jarl, 2001 s 168ff, Montin, 1998 s 38, 73, Goul-Andersen & Hoff 2001 s 157f). Problematiken förstärks ytterligare om de som deltar i första hand deltar för att tillgodose sina egna intressen, och, omvänt, inte deltar som representant för kollektivets/gruppens intressen. (Jarl, 2001 s 168ff) Det råder inom forskningen samsyn om att det är ett snävt, personligt egenintresse som initierar ett engagemang hos brukarna (Lowdnes et al 2001 s 447, Montin, 1998, Simmons & Birchall 2005 s 268). Det finns därtill forskning kring direkt medborgerligt deltagande som, något nedslående för deltagardemokratin, visar att det för den enskilda individen som regel är lättare att identifiera sitt eget intresse, och i

förlängningen agera därefter, då det handlar om avgränsade sakfrågor. Här får den ibland så abstrakta politiken ett konkret innehåll. (Gilljam i Gilljam & Hermansson, 2004 s 197) Samtidigt visar forskning att det är vanligt att deltagare i brukarstyrelser utvecklar en förståelse och tolerans för andras åsikter, och att hela gruppens intressen därmed blir tillgodosedda. (Almgren, 2000, Möller, 1996 s 394, Simmons & Birchall 2005 s 268)

Den externa jämlikheten, som står i fokus för uppsatsens första frågeställning, berör skillnader mellan de verksamheter som har, respektive inte har, brukarstyrelser. I och med inrättandet av brukarstyrelser får de brukare som sitter i styrelserna ytterligare en kanal in till politikerna. De får därmed en större möjlighet att utöva inflytande, i jämförelse med, för det första, medborgaren i gemen, som enbart ger uttryck för sina åsikter genom att rösta i de allmänna valen. För det andra etableras en skillnad i kontaktkanaler hos de verksamheter, som har, respektive inte har, lokala styrelser. (Jarl, 2001 s 145f)

Konkret kan denna externa ojämlikhetsproblematik ta sig i uttryck på två sätt. Den första problematiken har att göra med brukarnas direkta inflytande på den politiska processen, det vill säga på politikens input-sida, den andra har att göra med brukarnas indirekta inflytande. Brukarstyrelsernas inflytande är, som tidigare nämnts, begränsat till politikens output-sida. Dock är det inte orimligt att anta att brukarna även tar kontakt med politiker i syfte att påverka den politiska processen till sin egen verksamhets fördel, exempelvis genom att kräva mer ekonomiska resurser till verksamheten. Då brukarna på så sätt får en extra inflytandekanal in till politikerna i förhållande till övriga medborgare, samt därtill för gehör för krav av ovan nämnda sort hos politikerna, är den politiska ojämlikheten ett faktum. Dock faller detta agerande till sist tillbaka på de folkvalda politikerna. Ojämlikheten förstärks bara om politikerna också tar större hänsyn till brukargruppens åsikter än till andra grupper och i förläningen sätter enskilda grupper särintressen framför helhetsperspektivet, där hänsyn tas till samtliga väljare. (ibid s 147ff) Samtidigt ställs politikerna här inför ett dilemma: Om de väljer att inte tillgodose brukarnas önskemål kan detta medföra att brukarnas missnöje med politikerna och politiska institutioner ökar. De utbildade effekterna, i form av ett ökat politiskt intresse och en ökad politisk aktivitet, som deltagardemokraterna ställer sin förhoppning till, riskerar då att utebli. Då faller också mycket av idén med deltagardemokratin. (Jarl 2004 s 230)

Den andra aspekten av den externa ojämlikheten har även den att göra med brukarnas extra inflytandekanal. Men här handlar det istället om ett indirekt inflytande. Risker finns att politiker får relativt mer information om de verksamheter där brukarstyrelser finns. Detta skulle i sin tur kunna innebära att politiker och förvaltning får en ökad förståelse för villkoren på dessa skolor, till nackdel för övriga skolor i kommunen. (Jarl, 2001 s 149)

Mot denna kritik ska den deltagardemokratiska synen på jämlikhet ställas. Deltagardemokrater betonar vikten av att skapa en reell jämlikhet mellan de styrande och styrda. Ett ökat medborgerligt deltagande i politiken förväntas råda bot på problematiken med den klyfta, och därmed den ojämlikhet, som finns mellan politikerna och den vanlige medborgaren i den representativa demokratin. (Amná i Gilljam & Hermansson, 2004 s 107f) Denna ersätts, i och med

inrättandet av brukarstyrelser, med en ökad dialog mellan de styrande och styrda. Genom att man inte bara ensidigt redogör för sin syn på saken utan också tvingas lyssna på andras åsikter *ökar* också jämlikheten mellan parterna. (Jmf Barber, 1984 s 175)

2.3 *Operationalisering och intervjuguide*

För att besvara min första frågeställning, kring brukarstyrelsernas konsekvenser för den politiska jämlikheten, har frågor ställts till politiker och tjänstemän dels allmänt kring vilka fördelar och problem som de intervjuade upplever att brukarstyrelserna för med sig. Därtill har specifika frågor ställts kring den konkreta problematiken att brukarstyrelser för med sig informationsfördelar gentemot andra skolor. Upplevs brukarstyrelserna som starka påtryckargrupper till politiker och förvaltning? Har man tätare kontakter med de skolor som har brukarstyrelser än med andra skolor? Är det någon skillnad i naturen av information som man får från de skolor som har brukarstyrelser, gentemot andra skolor? Får man en ökad förståelse och en ökad kunskap för situationen på de skolor där brukarstyrelser finns? Finns det några spänningar mellan egen- och allmänintresset/det politiska helhetsperspektivet när det gäller brukarstyrelserna? Den allmänt hållna frågan kring fördelar och problem har ställts för att ge en indikation på hur väsentliga de eventuella övriga problemen kring den politiska jämlikheten är. I relation till dessa frågor har även de intervjuade brukarna tillfrågats om de, i sin kontakt med politikerna, har fått en ökad förståelse för politikernas argumentation.

När det sedan gäller intervjuerna med brukarna har jag tagit utgångspunkt i den kausala kedja som härrör från den deltagardemokratiska teorin, där deltagandet i brukarstyrelser förmodas mynna ut i en större kunskap och intresse för politik. Detta ska, i ett bästa möjliga scenario, leda till ett ökat politiskt deltagande. Konkret har frågorna till brukarna i huvudsak tagit utgångspunkt i den operativa modell Maria Jarl använder sig av i sin avhandling *En skola i demokrati?* (2004:60) Modellen, som skiljer på en demokratisk utveckling i rollen som styrelseledamot och en demokratisk utveckling i rollen som medborgare, ser ut på följande vis:

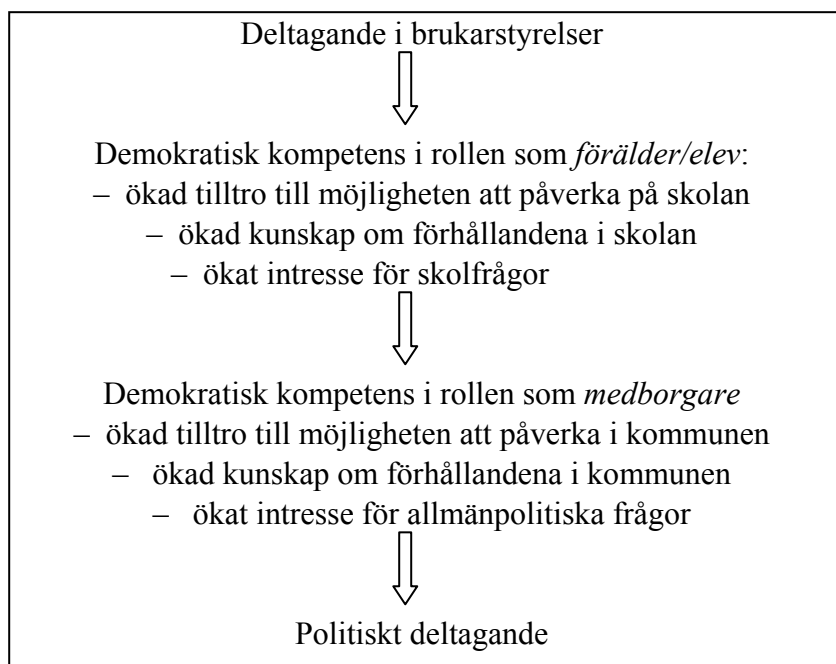

Fig. 1 Från Jarl 2004 s 60, mina kursiveringar. Jarls rubrik *Demokratisk kompetens i rollen som förälder*, har här ändrats till *Demokratisk kompetens i rollen som förälder/elev*

För det första har frågor ställts kring ifall brukarna upplever att de har fått ett ökat inflytande och en ökad möjlighet att påverka på den enskilda skolan. Har arbetet i styrelsen lett till en ökad kunskap om hur det fungerar på skolan? Frågor har även ställts kring ett ökat politiskt självförtroende: Om deltagandet i styrelsen har lett till att man har fått större tilltro till att påverka, dels på skolan, dels kring tilltron till att påverka politiker i egenskap av privatperson. För det andra har frågor ställts kring föräldrarnas och elevernas intresse kring politik – kring skolfrågor liksom andra frågor – och om denna på något sätt har förändrats som en följd av att de har suttit som ledamöter i styrelsen. Då mina operationaliseringar kring uppsatsens andra frågeställning i princip är identiska med de Maria Jarl använder sig av (2004) är även de frågor som jag har ställt i mina intervjuer snarlika hennes.

En reservation rörande frågorna till brukarna är frågorna grundar sig på den faktiska förändringen i intresse. Den person som exempelvis redan har ett stort intresse för skolfrågor, eller ett högt politiskt självförtroende sedan innan, registrerar inte några förändringar med sådana typer av intervjufrågor. Detta kan detta ge en något skev bild av deltagandets möjliga spridningseffekter.

Jag är medveten om att det finns en problematik kring att ställa retrospektiva frågor, något som har varit nödvändigt framför allt i mina intervjuer med brukarna. Intervjuerna ger, som tidigare nämnts, kunskap om hur den intervjuade upplever sin verklighet (Esaiasson et al, 2003 s 282, Trost, 1997 s 77), i detta fall den upplevda förändringen i politiskt intresse. Det idealiska hade varit att ställa samma frågor vid två tillfällen och sedan jämföra svaren. Det är dock inte möjligt att göra en sådan jämförelse inom ramen för denna uppsats.

3 Brukarstyrelserna uppifrån

I de följande två kapitlen, (3 och 4), kommer det empiriska materialet att analyseras. Analysen disponeras efter mina frågeställningar. Detta kapitel ägnas åt brukarstyrelsernas konsekvenser för den politiska jämlikheten, och baseras huvudsakligen på intervjuer gjorda med politiker och tjänstemän, inklusive rektorer, inom kommunen. Efter ett inledande stycke med en kort bakgrund, följer ett stycke där relationen mellan brukarstyrelserna och det representativa politiska systemet analyseras. I kapitlets sista del redogörs kortfattat för andra problem, som framhållits som väsentliga problem i intervjuerna, men som inte kan sorteras in i den externa politiska jämlikheten. Detta för att sätta det hela i ett något större perspektiv.

3.1 Bakgrund och inställning

I kommunen finns, som tidigare nämnts, tre brukarstyrelser inom skolans ram: Två föräldrastyrelser finns vid två av landsortsskolorna, närmare bestämt vid Furuby och Tävelsås skola. En styrelse med elevmajoritet finns på en av gymnasieskolorna, Växjö Katedralskola⁴. De båda föräldrastyrelserna startade 1997, medan elevstyrelsen startade 2002.

Samtliga intervjuade politiker och tjänstemän är positivt inställda till företeelsen med lokala styrelser inom skolan. Man betonar att de lokala styrelserna är ett sätt att stärka föräldrars respektive elevers engagemang för skolan, något som till sist berör alla de föräldrar som har barn i skolan eller de elever som går på skolan. Föräldrarna och eleverna får en ökad insyn i skolans verksamhet och en ökad kunskap och ökad helhetsbild om denna. (Björkmarker, Johansson, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm, Svensson, Söderberg) Att ett ökat engagemang ses som den största fördelen med de lokala styrelserna bekräftas i intervjuerna med rektor på Furuby skola respektive Katedralskolan (Trulsson, Filipsson). Samtidigt är det också kring det ökade engagemanget, bland annat kring graden av engagemang som styrelsearbetet kräver, som nackdelar identifieras av rektorer och politiker (Herrlin, Kongstad, Skogmalm). Jag återkommer till detta i kapitlets sista stycke (3.3).

⁴ För en kort presentation kring skolorna, styrelsernas sammansättning och arbetsordning, se bilaga 2

3.2 *Brukarstyrelserna och den politiska jämlikheten*

I detta stycke kommer frågor kring relationen mellan brukarstyrelserna och det politiska styret i kommunen att analyseras. För det första kommer inställningen till styrelsernas mandat att diskuteras. För det andra kommer svaren på frågorna kring styrelsernas kontakter med politiker, och den eventuella informationsproblematiken, att analyseras. Det tredje temat berör eventuella spänningsförhållanden mellan styrelserna och det politiska styret (förvaltning och berörd nämnd).

3.2.1 *Brukarstyrelsernas mandat*

Över huvud taget är man från politikernas och förvaltningens sida positivt inställd till förflyttningen av beslutsbefogenheter till de lokala styrelserna med föräldra- respektive elevmajoritet. Delegationen nedåt uppfattas inte problematisk. (Björkmarker, Johansson, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm, Svensson, Söderberg) De befogenheter som idag ligger på de två föräldrastyrelsernas bord är sådant som tidigare har legat ute på delegation hos förvaltning och rektor. Det är frågor som berör den enskilda skolans verksamhet. De mer övergripande politiska besluten ligger fortsatt kvar hos den politiska nämnden. (Kongstad, Rejdnell, Skogmalm). I elevstyrelsens fall har man i något större utsträckning delegerat befogenheter även från nämnden, men här betonas att det inte betyder att något helhetsperspektiv blir lidande. Scenariot är detsamma som för föräldrastyrelserna: De övergripande politiska besluten ligger kvar hos nämnden, medan de beslut som gäller verksamheten fattas inom ramen för den lokala styrelsen. Det är politikernas och rektors uppgift att förklara sätta styrelsens beslut och arbete i ett större helhetsperspektiv om så behövs (Söderberg).

3.2.2 *Skillnader i kontakter och informationsförmedling?*

Hur ser då den institutionaliserade kontakten ut mellan kommunens politiker och förvaltning, och kommunens skolor? För grundskolans del, ett system med kontaktpolitiker, där varje skola har en kontaktpolitiker. (www.vaxjo.se) Vad gäller gymnasieskolorna har man ett system med programråd. Kontaktpolitikerna har här inte ansvar för enskilda skolor, utan för enskilda gymnasieprogram. (Söderberg) Finns det då i något avseende någon skillnad i kontakter och information till politiker och förvaltning mellan skolor som har, respektive inte har, lokala styrelser? Genomgående i intervjuerna med politiker och förvaltningstjänstemän betonas att det inte är någon signifikativ skillnad i kontakter mellan de skolor i kommunen som har brukarstyrelser och de som inte har det. (Björkmarker, Johansson, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm, Svensson, Söderberg). Följande citat, från en av kommunens skolchefer, Lars Rejdnell får illustrera detta:

”Från min sida ser jag inte egentligen att det är någon skillnad [...] det är vare sig oftare eller mer sällan. Däremot så finns det [...] en länk ytterligare in i de lägen det skulle finnas behov utifrån att ha en kontakt och driva en fråga. [...] Och det är bara en fördel [...] att jag har ytterligare en dialogpart från min sida. [...] Andra skolenheter [...] [har] samma möjligheter att via sina föräldraföreningar ta motsvarande kontakter.” (Lars Rejdnell)

Visserligen finns en formell skillnad till föräldrastyrelsernas fördel: föräldrarna i styrelserna har en ytterligare formaliserad kanal in till politikerna i jämförelse med övriga föräldrar. Då kontaktpolitikerna är ute på skolorna och talar med rektor ska de också tala med föräldrastyrelsen. Men denna formella skillnad har inte utnyttjats i någon större utsträckning. Detsamma gäller för elevstyrelsen på Katedralskolan (Björkmarker, Söderberg). Samtliga intervjuade politiker och förvaltningstjänstemän, betonar att de huvudsakliga kontakterna med grund- respektive gymnasieskolorna går via rektorn. Man får samma typ av information från varje skola, oavsett om de har brukarstyrelser eller ej. Någon skillnad i kontakter och informationsutbud mellan de skolor som har, respektive inte har lokala styrelser finns därför inte, varken när det gäller grundskolorna eller gymnasieskolorna. (Björkmarker, Johansson, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm, Svensson, Söderberg) Därtill poängteras att man även som förälder på en skola där brukarstyrelserna inte finns, har samma möjligheter att komma i kontakt med politiker, även om kontaktkanalerna här inte är formella. (Johansson, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm)

Att man får någon större förståelse för villkoren på de skolor som har lokal styrelse känns inte heller igen av de intervjuade. (Kongstad, Skogmalm, Rejdnell, Björkmarker, Söderberg)

Endast en av intervjuperson, kontaktpolitikern för Furuby skola, betonar att man som politiker kan få en större förståelse för villkoren på skolor med lokal styrelse, då deras krav ofta är mer genomtänkta än andra föräldragrupper. (Johansson) Vikten av att man som politiker anlägger ett helhetsperspektiv, där man ska se till alla skolor i kommunen betonas dock genomgående av samtliga intervjuade politiker och tjänstemän på förvaltningen, vilket också innebär att problematiken rörande den politiska jämlikheten undanröjs. (Björkmarker, Johansson, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm, Svensson, Söderberg)

Då initiativen till kontakter från brukarna in till politiker i allra högsta grad ses som sporadiska upplevs inte heller styrelserna som några starka påtryckargrupper mot de politiker och tjänstemän jag har intervjuat. De märker inte ut sig mot andra föräldragrupper. Det är ovanligt att styrelserna tar kontakt med politiker och förvaltning för att påverka i frågor som ligger utanför styrelsens befogenhet. (Björkmarker, Kongstad, Rejdnell, Skogmalm, Svensson, Söderberg) Som undantag från regeln nämns föräldrastyrelsen vid Furuby skola, där man varit relativt mycket i kontakt med politiker under ombyggnaden av skolan. I dagsläget är det dock ingen skillnad i kontaktinitiativ gentemot politiker från de grundskolor som har respektive inte har lokala styrelser. (Johansson)

Att styrelserna får en extra formell kanal in till politiker och förvaltning ses sammantaget inte som problematiskt. Tvärt om betonas, i föräldrastyrelsernas fall,

det värdefulla för politiker och tjänstemän inom förvaltningen, att ha en ytterligare dialogpart i föräldrarna. Det handlar om en ömsesidig dialog som kan föras mellan de lokala styrelserna och de politiska organen. Politikerna kan här dra nytta av den detaljkunskap styrelserna har om sin skola, och som politikerna saknar. På så sätt blir styrelserna en värdefull hjälp för politikerna i deras beslutsfattande. (Johansson, Kongstad, Rejdnell, Svensson)

Detta leder oss in på motfrågan: Får brukarna en större förståelse för politikernas argumentation och situation? Detta är något som framhålls av kontaktpolitikern för Furuby skola, Eva Johansson:

”Om man då är litet mer engagerad och insatt [---] så har man nog litet mer förståelse, att vi [politiker] måste se till helheten hela tiden” (Eva Johansson)

Hon poängterar att hon upplever att brukarna i den berörda föräldrastyrelsen, vid Furuby skola, har en relativt sett större förståelse även för politikernas situation i jämförelse med icke-aktiva föräldrar. Det går att föra en dialog med föräldrarna där det politiska agerandet i ett visst beslut kan förklaras och förstås. (Johansson) Samma tankegång ger Ewa Söderberg, ledamot i gymnasienämnden uttryck för rörande elevstyrelsen på Katedralskolan (Söderberg). Frågan om man får en större förståelse/kunskap om politikernas argumentation och situation har även ställts till intervjuade föräldrar och elever. Generellt kan sägas att samtliga intervjuade ledamöter i föräldrastyrelsen vid Furuby skola och elevstyrelsen vid Katedral menar att man får en ökad kunskap om och en större förståelse för politikernas argumentation. Man får frågorna satta i ett större perspektiv. (Förälder A1, A2, A4, Lundström, Salvén, Turell). Förälder A1, från föräldrastyrelsen vid Furuby skola, får exemplifiera detta:

”Mycket är information ifrån bägge sidor. Man får ge och ta. Har man full information så är det ju lättare att avstå från saker också. Man får hela problembilden istället för att bara se sin lilla bit och sitt lilla problem.” (Förälder A1)

Samtidigt betonar vissa av föräldrarna och eleverna att man har sitt eget perspektiv på de frågor som diskuteras och därmed inte odelat håller med politikerna i alla deras resonemang, även om deras förståelse för det ökar. (Förälder A2, Lundström, Turell):

”Ja, det tycker jag. Det är ju bra att de är där, för att svara på frågor. För annars ser vi bara [det från] vår sida, vi ser ju bara det negativa. Jo, självklart får man mer förståelse [---] men jag vet inte om jag tycker att det har svarat sådär överdrivet bra heller. Men självklart får man mer förståelse än om de inte skulle varit med.” (Tilda Lundström).

Ledamöterna i föräldrastyrelsen vid Tävelsås skola är samtliga överens om att deras förståelse för politikernas argumentation inte har ökat. Dock betonar de att de endast har haft diskussioner med kontaktpolitikern för skolan en gång. (Barrfält, Erlandsson, Sjö Dahl). En av föräldrarna betonar att förståelsen för de frågor som debatterades fanns där innan mötet. (Karlsson) Det blir, med tanke på

de begränsade kontakterna, inte möjligt att dra några större slutsatser utifrån en deras svar.

3.2.3 Spänningar mellan brukarstyrelserna och det politiska styret?

Som tidigare nämnts så är brukarstyrelser inget politiskt organ. Deras mandat är begränsat till att verkställa de politiskt fattade besluten. På papperet råder således inga spänningar mellan dessa styrelser och den representativa demokratin (Montin, 1998) Problematiken uppkommer först då styrelserna går utöver sin befogenhet och försöker påverka även den politiska processen. (Jarl i Pierre & Rothstien, 2003) Hur ser då denna problematik ut i praktiken? I intervjun med rektorn på Katedralskolan, Yngve Filipsson, betonas, som svar på frågan om vilka nackdelar som finns med styrelser med elevmajoritet, att det kan bli spänningar och motsättningar mellan skolans styrelse och den politiska styrelsen i kommunen:

”Man kan ha en principiell invändning emot detta och det är att vi är en demokratiskt styrd organisation, som är politiskt styrd. [---] Ska man då i en politiskt styrd organisation ha ytterligare en styrelse som fattar beslut?” (Yngve Filipsson)

Samtidigt betonar han det är viktigt att i sådana fall försöka diskutera fram en rimlig lösning inom de politiskt satta ramarna. För det andra så har man i styrelsens arbetsordning skrivit in en punkt där rektor, i det fall styrelsen fattar ett beslut som går emot något politiskt beslut, har rätt att lyfta frågan till gymnasienämnden för avgörande. Än så länge har dock denna problematik inte kommit upp i styrelsens praktiska arbete. (Filipsson) Samma resonemang kommer upp i intervjun med ordföranden i gymnasienämnden, Olof Björkmarker. Han påpekar att det kan finnas en viss motsättning mellan egen- och allmänintresset i den snävare meningen, som tar sig i uttryck i att man i styrelsen resonerar kortsiktigt, även om han inte ser problematiken som så stor. Men däremot finns inget som tyder på att styrelsen i sin argumentation inte tar hänsyn till det omgivande samhället. (Björkmarker). Det ska tilläggas att bilden av ett kortsiktigt resonemang inte känns igen av skolans rektor (Filipsson).

Samma resonemang kring en avsaknad av spänningar mellan styrelsernas agerande och det politiska styret förs av Lars Rejdnell angående föräldrastyrelserna: Problematiken att styrelserna agerar stick i stäv med politiskt fattade beslut finns på ett teoretiskt plan, men han upplever inte att den har inträffat i verkligheten. Att man i styrelsen inte har samma helhetssyn som de om sitter i skol- och barnomsorgsnämnden eller fullmäktige utgör i detta fall inte något problem, så länge styrelsen håller sig till sitt uppdrag, som är begränsat till att verkställa de politiskt fattade besluten på den enskilda skolan. (Rejdnell) Samma resonemang förs av vice ordföranden i skol- och barnomsorgsnämnden, Patric Svensson. Allt är en del av en helhet, och politiska beslut påverkar och sätter ramar för vilka beslut styrelserna kan fatta. (Svensson) Därtill betonas, av kontaktpolitikern för Tävelsås skola, Alf Skogmalm, att skolornas rektorer har ett

ansvar att se till det större helhetsperspektivet, vilket han tycker fungerar väl. (Skogmalm)

3.3 Engagemangets komplexitet

Som nämnts ovan ses ett ökat föräldra- och elevengagemang som den klart största fördelen med lokala styrelser. Detta är något som även bekräftas av de intervjuade rektorerna på Furuby skola och Katedralskolan (Trulsson, Filipsson) samt av brukarna i Tävelsås (Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjö Dahl) Men det finns samtidigt problem i detta avseende, som jag nedan kort kommer att redogöra för. Dessa problem berör, för det första, vilka frågor styrelserna arbetar med, om de arbetar med de frågor de har ansvar för enligt deras respektive arbetsordning. För det andra finns ett två, till viss del sammanlänkande problem med styrelsernas bristande koppling utåt i verksamheten och svårigheter att engagera folk till styrelserna.

Att man inte utnyttjar sitt mandat till inflytande, är något som framhålls som negativt i intervjuer med rektorer på skolorna där de två föräldrastyrelserna finns (Herrlin, Trulsson). Det är lätt att styrelsearbetet fastnar i frågor kring lokaler, miljö och liknande. (Trulsson). Båda de berörda rektorerna betonar dock att det är skolans ansvar att öka föräldrarnas kunskap i dessa frågor (Herrlin, Trulsson), samt att få dem medvetna om vilket mandat och makt som de faktiskt har som föräldrastyrelse (Herrlin). Denna problematik är särskilt tydlig vid Tävelsås skola. Här har styrelsen uteslutande jobbat med frågor kring den inre och yttre miljön. Omvänt har man inte jobbat med de frågor som står i arbetsordningen. (Herrlin) I intervjuer med föräldrarepresentanter för Tävelsås skola betonar man att styrelsen i mångt och mycket har fortsatt att vara ett föräldraråd. De frågor som man inte har behandlat har upplevts som svåra för föräldrarna att sätta sig in i. (Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjö Dahl) För att komma tillrätta med denna problematik har man nu skurit ner styrelsens arbetsordning, till att omfatta tre punkter: kontakten mellan skola och hem, arbete för att förebygga och motverka mobbing och kränkande behandling samt friluftsverksamheten. (Herrlin)

Sätter man den ovan redogjorda problematiken på Tävelsås skola i ett litet större perspektiv uppkommer ytterligare ett problem, som har betonats i intervjuer med kontaktpolitikern för skolan, Alf Skogmalm, samt ordföranden i skol- och barnomsorgsnämnden, Karin Kongstad. Ledamöterna i föräldrastyrelserna är nämligen arvoderade för sitt uppdrag. Summan ligger på 15 000 kronor per år. Det är tänkt att föräldrarna ska ta ut detta som lön för det arbete de lägger ner i styrelsen. Men i Tävelsås fall så har man istället valt att låta pengarna gå till skolan. Om man då som styrelse inte tar sitt ansvar så får detta problematiska implikationer ur ett jämlikhetsperspektiv: Skolan tilldelas pengar för ett arbete som görs även i de skolor som ”bara” har ett vanligt föräldraråd. (Kongstad, Skogmalm) Här ser vi en problematik som får samma konsekvenser som har bekräftats i tidigare forskning kring brukarstyrelser och jämlikhet – att man får mer resurser till sin verksamhet. Men då detta i tidigare forskning har varit ett

resultat av brukarnas aktiva påtryckningar på politikerna, uppträder problematiken här snarast på omvända premisser.

Det andra problemet, som kommit fram i intervjuer med politiker i gymnasienämnden rörande styrelsen på Katedralskolan är dess svaga koppling utåt i verksamheten, till övriga lärare och elever. Det är, i ett demokratiskt perspektiv, viktigt att styrelsen har en kontakt utåt i verksamheten, genom att informera om vilka beslut som tagits, men framför allt är det viktigt att man har kontakt utåt innan ett beslut tas, för att detta ska kunna förankras. Att kontakterna utåt är bristande är något som i mångt och mycket bekräftas av såväl rektorer som elever. Det handlar framför allt om brist på information utåt. Övriga elever vet inte om att den lokala styrelsen finns eller vad den sysslar med. (Filipsson, Aaby-Olsson, Lundström, Salvén, Turell). Samtidigt betonar rektor att diskussionen bland personalen har ökat i och med införandet av den lokala styrelsen. Man har därtill vidtagit åtgärder för att förbättra kontakten utåt. (Filipsson) Att det kan finnas en problematik kring detta, blir tydligt i följande citat, från Ewa Söderberg, ledamot i gymnasienämnden:

”Det är det jag är litet kritisk till, att det är ett litet antal så att säga extra engagerade elever som ändå oftast lyckas få fram sina åsikter på ett eller annat sätt, att det är de som hamnar i den lokala styrelsen. Det finns en liten fara då att det blir en liten elevelit som inte är förankrad bland resten av eleverna.” (Ewa Söderberg)

Här handlar det, enligt mig, om en problematik i den interna politiska jämlikheten, mellan de som sitter i styrelsen och dem de representerar. Rent hypotetiskt finns en risk att den politiska jämlikheten blir lidande, då åsiktsrepresentativiteten kan brista.

Därtill är det även svårt att få folk att engagera sig i den lokala styrelsen. Förväntningarna på ett ökat formellt engagemang har, enligt politikerna, inte uppnåtts, och man ifrågasätter om fler elever är engagerade nu än innan. (Söderberg, Björkmarker) De intervjuade politikerna betonar också att utbildningen som de elever som sitter i styrelsen får i mötesteknik är bristfällig. (Björkmarker, Söderberg). Eleverna är inte självgående utan beroende av rektor (Söderberg).

Problemen med svårigheter att engagera folk till styrelsen och bristande koppling utåt, är inte begränsade till den lokala styrelsen på Katedralskolan, utan bekräftas även i intervjuer föräldrarepresentanter i Tävelsås. Det är sällan man får initiativ från andra föräldrar kring frågor man vill att styrelsen ska driva och det är svårt att få feedback från övriga föräldrar. (Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjö Dahl) Att det är svårt att engagera folk till styrelsen leder också till att man kan ifrågasätta styrelseledamöternas representativitet (Sjö Dahl). Samtidigt betonas, både av eleverna på Katedralskolan och av föräldrarepresentanterna i Tävelsås, att man som representant har gruppens intresse, inte sitt eget, för ögonen när man arbetar i styrelsen. (Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjö Dahl, Lundström, Salvén, Turell.) I föräldrastyrelsen i Tävelsås betonas också att alla beslut fattas i konsensus (Karlsson).

Undantaget är styrelsen i Furuby, där man anser att kommunikationen mellan styrelse och övriga föräldrar fungerar bra. Det är relativt vanligt att man får

feedback från övriga föräldrar, samt att styrelsen får initiativ utifrån på frågor som man vill att de ska driva. (Förälder A1, A2, A4) Svårigheter att engagera folk till styrelsen nämns även här. (Förälder A1, A3)

4 En deltagardemokratisk utveckling?

I detta kapitel, som baseras på intervjuer med föräldra- och elevrepresentanter i de tre undersökta styrelserna, avser jag att besvara min andra frågeställning: Resulterar deltagandet i brukarstyrelser i en demokratisk utveckling i enlighet med den deltagardemokratiska teorin, hos dem som deltar i styrelserna? Medför deltagandet i styrelserna har några spridningseffekter i form av ett ökat politiskt intresse av något slag? Kapitlet delas in i de två operativa former av deltagardemokratisk utveckling, såsom de har utvecklats av Maria Jarl (2004), (se ovan kapitel 2.3): Deltagardemokratisk utveckling som förälder/elev samt deltagardemokratisk utveckling som medborgare.

4.1 En deltagardemokratisk utveckling i rollen som förälder/elev?

Under denna rubrik kommer, för det första, aspekten kring huruvida brukarna har fått ett ökat inflytande och makt på skolan sedan de gått med i föräldra-/elevstyrelsen, att behandlas. För det andra konstateras ifall engagemanget i styrelsen har lett till en ökad kunskap om hur det fungerar i skolan. Avslutningsvis kommer frågan kring huruvida ledamöterna i brukarstyrelserna har fått ett ökat intresse för skolfrågor som en följd av engagemanget i styrelsen, att studeras.

Att man har fått en ökad möjlighet att påverka på den enskilda skolan som ledamot i föräldra-/elevstyrelsen är något som genomgående bekräftats i intervjuerna, och fångas väl i följande citat, från rektorn på Furuby skola:

”Den största fördelen [med en föräldrastyrelse] [---] är att föräldrarna formellt blir mer ansvariga och tar tag i mötena. Annars [---] [när] man samlar de här samrådskonferenserna så är det ofta så att rektorn håller i allt det och sedan informerar rektorn om det som han är intresserad av att föra vidare [---]. Det blir rena informationsmötena där rektorn står och berättar och mässar. Nu är det föräldrarna som tar tag i det. [---] de är mer drivande [---] Det blir mer engagemang [---].” (Per-Johan Trulsson)

Vad som här blir tydligt är att föräldrarna har fått möjligheten att styra vad som tas upp inom ramen för styrelsens arbete. För det första innebär föräldrastyrelsen att engagemanget hos föräldrarna ökar samt att det är föräldrarna som har möjlighet att initiera och driva frågor. De kan sätta dagordningen. (Trulsson) För det andra handlar det mycket riktigt om en dialog som etableras mellan föräldrar och rektor. Att man har fått en ökad möjlighet att påverka på skolan och mot

rektor bekräftas även från intervjuer med föräldrar från Furuby skola (Förälder A1, A2, A3, A4) och Tävelsås skola. (Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjödahl)

Även hos ledamöterna i elevstyrelsen råder en samsyn om att de har fått en ökad möjlighet att påverka som ledamöter i den lokala styrelsen. (Lundström, Salvén, Turell, Aaby-Olsson) Följande citat får exemplifiera detta:

”Ja, det tycker jag verkligen. [---] Det är en väldigt bra modell för att påverka. Man tar upp riktiga frågor och det är riktiga beslut som fattas.” (Erik Salvén)

Skolans rektor betonar också att det sker en rent ”teknisk” demokratisk utveckling hos de elever som deltar i styrelsen. De växer in i sina roller som styrelseledamöter och lär sig mycket rent praktiskt. Detta är en del i den demokratiska fostran. (Filipsson) Samtliga elever betonar också att det på ett personligt plan har varit lärorikt att sitta som ledamot i styrelsen, samt att det är positivt att den lokala styrelsen över huvud taget finns. (Lundström, Salvén, Turell, Aaby-Olsson) Att man blir bättre på att delta just för att man deltar är en av grundpelarna i den deltagardemokratiska teoribildningen och en av komponenterna i det politiska självförtroendet. (Pateman, 1970 s 25)

Men tre av eleverna pekar på att det, samtidigt som de har fått en ökad möjlighet att påverka, så finns också problem i detta avseende:

”Jag har ju definitivt fått en ökad inblick i hur det fungerar, hur beslut tas, vad det är för frågor som tas upp. [Det är] klart att jag har möjlighet att påverka. Sen är det fortfarande väldigt svårt som elev att påverka, eftersom man inte är [---] så insatt i sakfrågorna som tas upp. Man kan inte allt det som lärare som har varit i skolan i flera år kan.” (Tilda Lundström)

”Det förekommer rätt mycket härskartekniker i styrelsen av de äldre. Man blir inte tagen på allvar, man pratas ner, man blir inte lyssnad på [---]. Man blir ganska överkörd som elev.” (Anna Turell)

Här pekar eleverna på en viss ojämlikhet mellan elever och skolans personal. Som citaten ovan antyder har de senare en större kunskap och längre erfarenhet vilket gör att de har ett informationsövertag gentemot eleverna. Eleverna är inte så insatta i de sakfrågor som tas upp. Båda två understryker dock att deras möjlighet att påverka på skolan har ökat sedan de gick med i den lokala styrelsen. (Lundström, Turell)

Ett annat problem som framhålls är det faktum att mötena ligger på skoltid. Lärarna går på sin arbetstid medan eleverna måste ta ledigt från lektionerna för att kunna gå på mötena. Detta ses på med skepsis från vissa lärare, även om det betonas att det inte är något generellt fenomen. (Aaby-Olsson, Lundström) Att man som elev inte vill ta tid från lektioner och undervisning för att gå på styrelsemötena gör att det blir dåligt deltagande från elevernas sida (Turell). Det har hänt att man har förlorat omröstningar på grund av att elever inte kommit till mötena (Aaby-Olsson).

Har intervjupersonernas kunskap kring skolans verksamhet förändrats som resultat av engagemanget i den lokala styrelsen? I intervjuerna med såväl rektorer som föräldrar och elever bekräftas genomgående bilden att tiden som ledamot i

brukarstyrelserna har medfört en ökad kunskap om verksamheten på den enskilda skolan. Man får en ökad inblick i de frågor styrelsen arbetar med. Man har fått en bättre insyn i skolans verksamhet som ledamot i föräldrastyrelsen. (Förälder A1, A2, A3, Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjö Dahl, Herrlin, Trulsson, Filipsson, Aaby-Olsson, Lundström, Salvén, Turell). Som exempel nämns att man har fått en ökat insikt kring skolans arbete mot mobbning i Tävelsås, skolans ekonomi i Furuby, samt skolans organisation och ekonomi på Katedralskolan (Filipsson, Aaby-Olsson, Lundström, Salvén, Turell). I ett fall betonar en förälder vid Furuby skola att kunskapen om hur det fungerar på skolan inte har ökat, men att detta beror på att personen i fråga var insatt sedan innan (Förälder A4) Så här långt kan vi alltså tala om generella tendenser i termer av deltagardemokratisk utveckling hos de styrelseledamöter som intervjuats. När det gäller förändringar i intresset för skolpolitik upphör emellertid de entydiga tendenserna. Det är till detta vi nu vänder oss.

Svaren på frågan om deltagandet i styrelsen har medfört ett ökat intresse för skolpolitik är ganska varierande. Såväl negativa som positiva svar har framkommit. När det gäller jakande svar menar tre av de fyra intervjuade eleverna vid Katedralskolan att deras intresse för skolpolitik har mer eller mindre ökat som ett resultat av deras engagemang i styrelsen (Aaby-Olsson, Lundström, Salvén).

”Just skolfrågorna var inget jag engagerade mig särskilt mycket för innan jag började i den lokala styrelsen [och] i elevrådsstyrelsen. Men nu ligger det [---] Det [ökade intresset] kommer ju i sig självt av det. Med tanke på att all min fritid går till elevrådsstyrelsen nu så sätter jag mig i de frågorna.” (Erik Salvén)

Den citerade eleven hade visserligen ett stort politiskt intresse sedan tidigare, dock inte i skolfrågor (Salvén). Som synes i citatet ovan så är det dock svårt att se exakt hur stor roll deltagandet i den lokala styrelsen har spelat i detta ökande intresse. En annan elev ger uttryck för samma tankegång: Engagemanget för skolfrågor kan ha kommit som en följd av arbetet i den lokala styrelsen, men också av engagemang i elevrådet. (Aaby-Olsson) Tilda Lundström menar att det är just engagemanget i styrelsen som har medfört ett något ökat intresse för skolfrågor (Lundström). Endast en av eleverna menar att hennes intresse för skolpolitik inte har ökat. Hon hade dock ett stort politiskt intresse och engagemang sedan innan. (Turell) En ökning i intresse för skolpolitik kommer till uttryck hos de intervjuade föräldrarna i föräldrastyrelsen vid Furuby skola. Man följer med mer i debatten. (Förälder A1, Förälder A2). Förälder A4, som menar att intresset ökat litet grand, får här komma till tals:

”Ja, litet omedvetet [har intresset ökat] [---] Man har läst i tidningen [---] Det kanske är någonting för oss att ta upp. Jag kan inte sätta fingret på det, men litet omedvetet” (Förälder A4)

Men svaren har även varit negativa. Ingen av de intervjuade föräldrarna i Tävelsås ger uttryck för ett ökat intresse. (Barrfält, Erlandsson, Sjö Dahl, Karlsson). Man betonar dock att detta förmodligen har att göra med att styrelsen, för det första, i mycket liten utsträckning, har varit i kontakt med politiker:

Kontaktpolitikern har endast varit på besök en gång och styrelsen har heller inte, med undantag för en fråga, varit i kontakt med politiker i kommunen. Man ser inte den politiska dimensionen i styrelsens arbete förrän man talar med politiker. (Erlandsson, Sjödahl) För det andra betonas att man nyligen har blivit insatt i vilket mandat och makt man faktiskt har som föräldrastyrelse (Barrfält, Erlandsson, Sjödahl, Karlsson). Eller, som en av föräldrarna uttrycker det:

”Jag tror det har att göra med att vi inte är så inarbetade ännu. [...] jag tror att det kommer bli [...] så att vi kommer lyssna mer och mer på skolpolitik [...] Tittar man på detta med värdegrunder och det som finns i läroplanen så är det ju skolpolitik, och det är precis det vi sitter med nu. Jag tror bara att vi själva inte är riktigt medvetna om att det är skolpolitik vi håller på med.” (Jenny Erlandsson)

Sammantaget visar svaren att deltagandet i brukarstyrelser helt klart innebär en ökad insyn och kunskap om den enskilda skolan hos de intervjuade, samt att de intervjuade föräldrarna och eleverna upplever att de har fått en ökad möjlighet att påverka. Hos de intervjuade i två av styrelserna, vid Furuby skola och Katedralskolan, finns även tendenser till att de som deltar utvecklar en ökat intresse för skolfrågor, såsom den deltagardemokratiska teorin förutspår.

4.2 En deltagardemokratisk utveckling i rollen som medborgare?

Får deltagandet i brukarstyrelser effekter även utanför den enskilda skolans sfär? Frågan är nu om deltagande i brukarstyrelser har lett till ett politiskt självförtroende, samt en vidare kunskap om kommunen och intresse för politik, även inom den kommunala sfären.

Vi börjar med det politiska självförtroendet. Hur ser föräldrarna och eleverna på sin förmåga att påverka i kommunen även som medborgare/privatperson? Det kan konstateras att det politiska självförtroendet att påverka som medborgare inte har ökat hos majoriteten av de intervjuade. Vad som generellt förs fram av de intervjuade föräldrarna är att de tror sig få större gehör för sina önskemål om de tar kontakt med politikerna i föräldrastyrelsens namn, än om de gör det som privatpersoner (Förälder A1, A2, A3, A4, Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjödahl). Två av föräldrarna i Furuby betonar vikten av att man som föräldrastyrelse har möjlighet att ta upprepade kontakter, fråga vidare tills man får någon typ av respons från politikerna.

”Jag tror att om ’fru Svensson’ åker in till kommunen driver något i egenskap av enskild förälder [...] eller om man har hela föräldrastyrelsen bakom sig så väger det ju tyngre. [...] Man kan både trycka på och man kan handleda” (Förälder A2)

Två av föräldradamöterna, en vid styrelsen i Furuby och en vid styrelsen i Tävelsås, menar dock att deras politiska självförtroende som privatperson har ökat (Förälder A2, Sjödahl). I förälder A2s fall handlar det om att man har fått en vana

att ta kontakt med politiker och vet hur man ska agera (Förälder A2). Anna Sjödahl menar att hon har fått en ökad kunskap kring olika frågor på den enskilda skolan genom arbetet i föräldrastyrelsen, och att hon därigenom har fått en bättre förmåga att påverka även politiker. (Sjödahl). En föräldraledamot vid styrelsen i Furuby menar att det politiska självförtroendet inte har ökat som ett resultat av engagemanget i styrelsen, men att detta beror snarare på att vanan att ta kontakt med politiker fanns redan innan (Förälder A4). Ingen av de intervjuade från elevstyrelsen på Katedralskolan upplever någon ökning i politiskt självförtroende i förhållande till kommunen. (Aaby-Olsson, Lundström, Salvén, Turell) Erik Salvén och Anna Turell betonar att deras politiska engagemang sedan tidigare har gett dem ett ökat självförtroende, men detta är inget de tillskriver den lokala styrelsen. (Salvén, Turell).

Vad vi ser här är alltså, i föräldrastyrelsernas fall, en generell ökning i det politiska självförtroendet i förhållande till kommunen. Men det handlar inte om något ökat individuellt självförtroende, så som den teoretiska modellen förutsätter (Jarl, 2004 s 60, Pateman, 1970 s). Istället handlar det om en ökning i politisk självförtroende i ett "organisatoriskt avseende", när kontakter tas som en organiserad grupp.

Har tiden i styrelsen lett till en ökad kunskap om kommunen? Detta är något som ledamöterna i föräldrastyrelsen vid Furuby skola ger uttryck för. Man har fått en ökad kunskap om det rent byråkratiska, ärendegången och vart man ska vända sig om man behöver ta kontakt i någon fråga. (Förälder A1, A2, A4) En av eleverna på Katedralskolan menar att hennes kunskap om hur politiken fungerar i kommunen har ökat tack vare att politiker från Gymnasienämnden har varit närvarande på styrelsens möten. (Lundström) Ellinor Aaby-Olsson menar att hon har fått en större kunskap, men att hon inte med säkerhet kan säga att det är tiden i styrelsen som har gett henne denna kunskap (Aaby-Olsson). Erik Salvén betonar att han redan innan hade kunskap om detta (Salvén). Ingen av föräldrarna i Tävelsås ger uttryck för en sådan utveckling. (Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjödahl)

Medför engagemanget i styrelsen då slutligen ett större intresse även för politiska frågor som ligger utanför den "egna" sfären, det vill säga ett politiskt intresse för andra frågor än skolfrågor? Av samtliga intervjuade är det endast två intervjupersoner, som ger uttryck för denna utveckling. Förälder A2 i Furuby menar att hon har fått ett ökat intresse för politiken kring välfärdsfrågor. Detta är något som har varit uppe till diskussion i styrelsen, när man har talat om barn med särskilda behov:

"Man följer med i debatten litet extra. [...] Det kunde lika gärna ha varit ett barn på Furuby skola [det gällde]" (Förälder A2)

Vad som blir tydligt här är att även om det handlar om ett politiskt intresse i den bredare meningen så handlar det fortfarande om konkreta frågor som är nära den egna sfären.

Den andra ledamoten som ger uttryck för ett ökat politiskt intresse är Tilda Lundström, från elevstyrelsen på Katedral. Hon menar att hon har fått en ökad

inblick i hur kommunpolitiken fungerar. Detta har ökat hennes intresse för politik något. (Lundström):

”All politik hänger ju ihop, så jag har fått ett litet ökat intresse för politik i övrigt, men inte för någon särskild fråga. [...] Partipolitiskt hänger det ju ihop hur man beslutar i skolfrågor.” (Tilda Lundström)

Samtidigt som man av intervjuerna kan konstatera att den kausala kedjan från brukardeltagande till ett större politiskt intresse för andra frågor är ovanlig, så har jag fått intressanta svar på denna fråga av en av eleverna på Katedralskolan. Hon menar att även om de inte kan peka på att deltagandet i styrelsen har lett till ett ökat politiskt intresse i några enskilda frågor, så menar de att de nu ser samband mellan olika frågor på ett tydligare sätt (Turell). Citatet nedan får illustrera detta:

”Det beror lite på hur man ser det. Allt det som vi diskuterar i den lokala styrelsen är ju utbildningsfrågor men sen kan man ju vända på det och säga att det handlar om ekonomi.” (Anna Turell)

Detta att man ser det hela i ett större perspektiv är också något som den deltagardemokratiska teorin betonar som en följd av direkt medborgerligt deltagande (Pateman, 1970 s 110).

Att engagemanget i brukarstyrelserna skulle ha lett till en ökat intresse för att engagera sig i den traditionella politiken är inte heller det något som känns igen hos majoriteten av intervjupersonerna. (Förälder A1, A2, A3, A4, Barrfält, Erlandsson, Karlsson, Sjödahl, Lundström, Salvén, Turell) En av eleverna på Katedralskolan, Ellinor Aaby-Olsson, utgör ett undantag, då hon menar att engagemanget i brukarstyrelsen har stärkt hennes vilja att engagera sig även på annat håll. Hon är dock noga med att betona att politiskt engagemang av traditionellt slag, som att engagera sig inom ramen för ett politiskt parti, ligger långt borta. Istället är det engagemang kring avgränsade frågor och politikområden som hägrar. (Aaby-Olsson)

5 Sammanfattande analys

I teorin stipuleras att brukarstyrelser är en problematisk företeelse i förhållande till den politiska jämlikheten. I externt avseende består problematiken av att brukarna försöker påverka även den politiska processen, samt att skolorna där brukarstyrelser finns skulle få informationsfördelar gentemot övriga skolor. I praktiken har de problem som skisserats i teorin dock inte bekräftats. Att brukarstyrelserna har en ytterligare formell kontaktkanal in till politiker och att det därmed finns en formell ojämlikhet till brukarstyrelsernas fördel, (och, omvänt, till nackdel för övriga skolor), betyder med andra ord inte att det finns någon faktisk ojämlikhet i inflytande. Även om risken finns att styrelserna fattar beslut stick i stäv med de politiska besluten eller på olika sätt försöker påverka politiken, så finns ”mekanismer” som tillgodoser kravet på ett helhetsperspektiv. Det är, som betonats i intervjuerna, politikernas och rektorernas ansvar att se till att de politiska riktlinjerna följs och att informera brukarna om helhetsperspektivet, om så blir nödvändigt.

Brukarstyrelsernas ytterligare inflytandekanal handlar inte om någon problematik och polemik, utan tvärt om, om en dialog mellan politiker/förvaltning och brukare. Kommunikationen går åt båda håll: från brukare till politiker och förvaltning, men också från politiker till brukare. Brukarna är, med sin detaljkunskap om verksamheten, en hjälp för politikerna i deras beslutsfattande. Därtill får brukarna en ökad förståelse för politikernas (helhets-) perspektiv, något som har bekräftats hos huvuddelen av de intervjuade. Att man för en dialog mellan ledamöter i brukarstyrelser och politiker, där olika typer av politiska beslut diskuteras är ju den typen av jämlikhet som aviseras inom den deltagardemokratiska teoribildningen. (Amnå i Gilljam & Hermansson, 2004 s 107f) Det handlar således om en deltagardemokratisk jämlikhet som har uppnåtts mellan brukare och politiker, då kontaktpolitikerna engagerar sig i en dialog med brukarna vid sina besök på skolan.

Att de övergripande besluten fortsatt ligger kvar på respektive nämnd innebär därtill att, trots att beslutsbefogenhet har tagits från den politiska nämnden, och därmed från medborgarna, inte att något helhetsperspektiv blir lidande. Någon ojämlikhet i förhållandet brukarstyrelser å ena sidan och medborgaren i gemen å den andra, är därmed inte identifierad. Då beslutsbefogenheter i huvudsak flyttas från förvaltningen och tjänstemän till de berörda brukarna, bidrar detta tvärt om till att avhjälpa den problematik som i den förvaltningspolitiska teorin benämns som demokratins svarta hål (Rothstein 2001 s 68). De deltagardemokratiska värdena öppenhet och insyn (Nilsson, 2005 s 173) på den lokala enheten realiserar därtill för dem som deltar i brukarstyrelserna. Sammantaget blir brukarstyrelserna

blir med andra ord i grunden en demokratiserande, inte en avdemokratiserande form av direkt medborgerligt deltagande.

Vad gäller tendenser i den deltagardemokratiska utvecklingen så blir det tydligt att man, hos de intervjuade brukarna, kan se klara generella tendenser till att deltagande i brukarstyrelser medför en utveckling i det avseende som enligt den operativa modellen benämns som ”deltagardemokratisk utveckling som förälder/elev”. Samtliga av de intervjuade menar att de har fått en ökad kunskap om skolan och en ökad möjlighet att påverka där.

Visserligen har intresset för skolpolitik inte identifieras hos alla, utan endast i två av styrelserna: föräldrastyrelsen vid Furuby skola och elevstyrelsen vid Katedralskolan. Att den uteblivit hos de intervjuade ledamöterna i styrelsen i Tävelsås anser jag främst bero på att styrelsen är så pass ung, samt att knappt har haft någon kontakt utåt med politiker. Även om den startade samtidigt som styrelsen i Furuby så har man inte hittat sina arbetsformer förrän nyligen: en omorganisering gjordes av styrelsens arbetsordning och arbetssätt i augusti 2005.

Om tesen att deltagande i brukarstyrelser leder till ett ökat intresse för skolpolitik, något hårddraget, har bekräftats för majoriteten av de intervjuade ledamöterna i styrelsen vid Furuby skola och Katedralskolan, så är tendenserna kring ett ökat politiskt intresse för andra frågor snarare de motsatta.

Endast en av de intervjuade brukarna, förälder A2, ger uttryck för en fullständig deltagardemokratisk utveckling även i rollen som medborgare: ett ökat politiskt självförtroende, en ökad kunskap om kommunen och ett ökat intresse även för andra politiska frågor. Det handlar dock, som nämnts ovan, om frågor av konkret natur. Två av eleverna på Katedralskolan visar på en deltagardemokratisk utveckling som medborgare i vissa aspekter. I Tilda Lundströms fall handlar det, till skillnad från förälder A2 ovan, om en ökning i politiskt intresse ”generellt”. I Ellinor Aaby-Olssons fall handlar det om att deltagandet i styrelsen gav en vilja att engagera sig vidare, dock inte inom partipolitiken, utan i enskilda frågor och politikområden. Slutligen finns ett ökat politiskt självförtroende inom kommunen hos Anna Sjödahl, ledamot i föräldrastyrelsen vid Tävelsås skola. Men, som sagt, det handlar om undantag i ett generellt mönster.

Det ska också poängteras att flertalet av de intervjuade framför allt från Katedral och Furuby, hade ett stort politiskt intresse sedan tidigare, som, på grund av utgångsläget, är svårt att stärka ytterligare. Det gör det svårt att i dessa fall uttala sig om deltagande i brukarstyrelsen har någon effekt på deras deltagardemokratiska utveckling som medborgare.

Skulle detta innebära att deltagande i implementeringsfasen i politiken kanske inte, trots de starka maktbefogenheter styrelserna har, bidrar till en deltagardemokratisk utveckling i någon större utsträckning? Intervjusvaren bekräftar detta, då en deltagardemokratisk utveckling visserligen äger rum i majoriteten av fallen, men endast i egenskap av förälder/elev. Men inte heller denna utveckling är entydig. Att den är frånvarande i föräldrastyrelsen i Tävelsås kan, som nämnts ovan, tillskrivas styrelsens ålder, samt frånvaron av kontakter mellan styrelse och politiker. Det är inte rimligt att anta att samma utveckling ska ske hos de deltagande där, då styrelsen först nyligen har hittat sina arbetsformer. Det är dock inte orimligt att anta att denna utveckling äger rum på längre sikt.

Vad som jag anser blir tydligt i intervjuerna är att de teoretiska antagandena som framförs från deltagardemokratiskt håll – att deltagande i *avgränsade frågor* tillsammans med reellt inflytande ska ha så pass starka spridningseffekter att det kan leda till ett ökat politiskt deltagande, som rör sig på ett mer allmänt och abstrakt plan än arbetet i brukarstyrelserna, – ter sig orimligt just med tanke på att det handlar om en spridningseffekt från ett sakfrågespecificerat deltagande till ett mer allmänt dito. Av de två intervjupersoner som utvecklat ett större politiskt intresse handlade det, i det ena fallet om avgränsade frågor, medan i det andra identifierats en allmän ökning i politiskt intresse. Det går inte att dra några slutsatser baserat på detta, men vad som kan konstateras är att deras respektive utveckling skiljer sig åt. Detta ska dessutom sättas i relation till att den stora majoriteten av svaren kring om brukardeltagandet leder till ett ökat politiskt intresse har varit negativa. Detsamma gäller för om viljan att engagera sig politiskt har ökat till följd av engagemanget i brukarstyrelserna. Om en deltagardemokratisk utveckling ses som en förstärkning av den representativa demokratin (se Jarl i Gilljam & Hermansson, 2004 s 130), så skulle resultatet av mina intervjuer indikera att den representativa demokratin stärks, om än i begränsat avseende.

Om man slutligen sätter resultaten av de två huvudfrågorna jag har försökt besvara i denna uppsats, i relation till varandra, ger detta också, i mitt tycke, intressanta implikationer för deltagandets eventuella spridningseffekter. Att problemen rörande den externa politiska jämlikheten har visat sig vara i princip obefintliga, har till viss del att göra med avsaknaden av kontakter, närmare bestämt kontaktinitiativ, från brukarstyrelser till politiker och förvaltning. Man har, från brukarstyrelsernas sida, en mycket sporadisk kontakt och dialog med politikerna. Det är inte orimligt att anta att kontakt med politiker är nödvändig för att utveckla en kunskap och ett intresse som går bortom den enskilda skolan. Styrelserna vid Katedralskolan och Furuby skola, där denna utveckling identifieras i något större utsträckning hos de intervjuade, har också haft relativt mer kontakt med politiker än föräldrastyrelsen vid Tävelsås skola. På så sätt kan antas att de båda aspekterna försvagar varandra. Det finns en frånvaro av problem och kontakter, vilket i sig inte behöver tolkas negativt. Dock är det inte orimligt att anta att denna frånvaro av kontakter också innebär att det blir svårare att genomgå en deltagardemokratisk utveckling i den bredare meningen. Samtidigt handlar det om en balansgång, kanske framför allt från politikernas synvinkel. Om kontakterna ökar så ökar också risken att det blir en problematik att förena brukarnas krav med andra medborgares/medborgargrupper.

5.1 *Framtida forskning*

Frågeställningarna i denna uppsats har fokuserat på de ”externa” möjligheter och problem som kan följa på inrättandet av, och deltagandet, i brukarstyrelser: förhållandet i inflytande mellan de skolor som har, respektive inte har, lokala

styrelser, samt deltagandets eventuella spridningseffekter mot ett ökat politiskt intresse och engagemang. Vad som blivit tydligt under arbetets gång är emellertid att det finns en rad interna demokratiproblem kring brukarstyrelserna. Jag tänker främst på det faktum att en bristande koppling utåt i verksamheten skapar problem i förankrings- och representationshänseende. Att representativiteten brister på grund av att det är svårt att få fram kandidater till styrelserna, vilket ofta leder till att de redan engagerade engagerar sig ännu mer. Teoretiskt sett kan detta få problematiska konsekvenser i förhållande till den politiska jämlikheten mellan styrelse och brukarkollektiv. Frågan är om dessa problem uppkommer i praktiken. Dessa slags problem ser jag som angelägna att ta itu med i framtida forskning kring brukarstyrelsers demokratispekter.

Referenslista

Böcker och artiklar

Almgren, Ellen. 2000 *Föräldrar för inflytande och inflytande för föräldrar: effekter av ett utökat föräldrainflytande: En utvärdering av försöksverksamheten med lokala styrelser med föräldramajoritet*. Rapport till Skolverket

Alvarsson John. 2005 *Utvärdering av den lokala styrelsen på Katedralskolan i Växjö – slutbetänkande*. På uppdrag av Växjö universitet och Gymnasieförvaltningen.

Amnå, Erik. 2004. Deltagardemokratin: önskad, nödvändig, men möjlig? s 106-125 i Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (red), *Demokratins mekanismer*, Malmö: Liber

Barber, Benjamin, 1984. *Strong Democracy – Participatory Politics for a New Age*. USA: University of California Press

Dahlberg, Magnus – Vedung, Evert. 2001. *Demokrati och brukarutvärdering*, Lund: Studentlitteratur

Esaiasson Peter, – Gilljam Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena (red). 2004 *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik

Gilljam, Mikael. 2004 Deltagardemokrati med förhinder, s 185-214 i Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (red), *Demokratins mekanismer*, Malmö: Liber

Gilljam, Mikael - Hermansson, Jörgen. 2004. Demokratins ideal möter verkligheten, s 10-27 i Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (red), *Demokratins mekanismer*, Malmö: Liber

Goul Andersen, Jörgen – Hoff, Jens. 2001. *Democracy and Citizenship in Scandinavia*, Great Britain: Palgrave

Indenrigsministeriet, Danmark. 1998. *Brugerbestyrelser – en undersøgelse af erfaringer*. København: Indenrigsministeriet. www.inm.dk 2005-12-22

Jarl, Maria. 2001 *Erfarenheter av ett utbrett brukarinflytande: en utredning om brukarinflytandet i Sverige 2001*. bilaga 1 i Ds 2001:34 Stockholm: Fritzes

Jarl, Maria ”Och då skruvar man på sig i andra änden och vet inte riktigt vad man ska ta vägen...” i Pierre, Jon & Rothstein, Bo (red) *Välfärdsstat i otakt- om politikens oväntade, oavsiktliga och oönskade effekter*. Malmö: Liber ekonomi

Jarl, Maria. 2004. *En skola i demokrati? Föräldrarna, kommunen och dialogen*. Göteborg Studies in Politics, Kungälv

Jarl, Maria, 2005. ”Making User-boards a School in Democracy? Studying Swedish Local Governments” ss 277-294 *Scandinavian Political Studies Vol 28 No 3*

- Lowndes, Vivien – Pratchett, Lawrence – Stoker, Gerry. 2001 "Public Management Trends in Public Participation: Part 2: Citizens' Perspectives" ss 445-455 *Public Administration*. Vol 70 No 2: Blackwell Publishing
- Landman, Todd. 2000 *Issues and Methods in Comparative Politics – an introduction*. London: Routledge
- Lundquist, Lennart. 1993 *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur
- Montin, Stig. 1998. *Lokala demokratiexperiment: exempel och analyser*, SOU 1998:155. Stockholm: Fritzes
- Möller, Tommy. 1996. *Brukare och klienter i välfärdsstaten: Om missnöje och påverkansmöjligheter inom barn- och äldreomsorg*. Stockholm: Publica/Nordstedts Juridik AB
- Nilsson Tom. 2005. *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser*. Lund Political Studies 139 Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet
- Pateman, Carole, 1970. *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press
- Proposition 2001/02:80 *Demokrati för det nya seklet*.
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/09/00/693cd230.pdf>
- Radcliff, Benjamin – Wingeback, Ed. 2000. "Preference Aggregation, Functional Pathologies, and Democracy: A Social Choice Defence of Participatory Democracy" ss 977-998 i *The Journal of Politics* 62(4).
- Rothstein, Bo. 2001. Välfärdsstat, förvaltning och legitimitet ss 49-81 i Rothstein, Bo (red) *Politik som organisation – förvaltningspolitikens grundproblem*. Tredje upplagan. Angered: SNS Förlag
- Schumpeter, Joseph. 1994. Två teorier om demokrati s 138-183 i Schumpeter, Joseph *Om skapande förstörelse och entreprenörskap*. Värnamo: Ratio
- Simmons Richard - Birchall Johnston. 2005 "A Joined-up Approach to User Participation in Public Services: Strengthening the "Participation Chain" ss 260-283 *Social Policy and Administration*. Vol 39 No 3
- Skolverket 2000a. *Fem år av försöksverksamhet med lokala styrelser med föräldramajoritet – En sammanfattning av förutsättningarna för och erfarenheterna av lokala styrelser och en summering av genomförda utvärderingar* Dnr 2000:615
- Skolverket 2000b. *Fyra år med lokala styrelser med elevmajoritet – En sammanfattning av förutsättningarna för och erfarenheterna av lokala styrelser med elevmajoritet och en summering av genomförda utvärderingar*. Dnr 2000:405
- Sörensen Eva. 1998. "New Forms of Democratic Empowerment: Introducing User Influence in the Primary School System in Denmark" ss 129-143 *Statsvetenskaplig tidskrift* Nr 2 Lund: Studentlitteratur
- Trost, Jan. 1997 *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Intervjuer

Politiker och tjänstemän:

Björkmarker, Olof, (s), ordförande Gymnasienämnden, Växjö Kommun, 2005-12-20

Filipsson, Yngve, Rektor Katedralskolan, Växjö kommun 2005-12-29

Herrlin, Gunilla, Rektor Tävelsås skola, Växjö kommun, 2005-12-15

Johansson, Eva, (c), ledamot i Skol- och barnomsorgsnämnden, kontaktpolitiker Furuby Skola, Växjö kommun 2005-12-13

Kongstad, Karin, (s) Ordförande i Skol- och barnomsorgsnämnden, Växjö kommun, 2006-01-17

Rejdnell, Lars, Verksamhetschef Skol- och barnomsorgsförvaltningen, Växjö kommun, 2005-12-22

Skogmalm, Alf, (s), ledamot i Skol- och barnomsorgsnämnden, kontaktpolitiker Tävelsås skola, Växjö kommun, 2005-12-28

Svensson, Patric, (fp), vice ordförande i Skol- och Barnomsorgsnämnden, Växjö kommun 2005-12-13

Söderberg, Eva, (mp) ledamot i Gymnasienämnden, ordförande i Demokratiberedningen, Växjö kommun, 2006-01-19

Trulsson Per-Johan, rektor Furuby skola, 2006-01-13

Ledamöter i föräldrastyrelsen vid Furuby skola

Lindblad, Inger, 2006-01-13 – ledamot i styrelsen i sammanlagt 4 år

Söderström, Christel, 2006-01-13 – ledamot i styrelsen i sammanlagt 3 år

Warberg, Ingela, 2006-01-13 – ordförande ledamot i styrelsen i sammanlagt 5 år

Förälder A4, 2006-01-16

Ledamöter i föräldrastyrelsen vid Tävelsås skola

Barrfält Kerstin, 2006-01-23 – ordförande, ledamot i styrelsen sedan augusti 2005

Erlandsson, Jenny, 2006-01-23 – ledamot i styrelsen sedan augusti 2005

Karlsson, Anders, 2006-01-23 – ledamot i styrelsen sedan augusti 2005

Sjödahl, Anna, 2006-01-23 – ledamot i styrelsen sedan augusti 2006

Ledamöter i elevstyrelsen vid Växjö Katedralskola

Aaby-Olsson, Ellinor (telefonintervju) – ledamot i styrelsen i sammanlagt 2 år

Lundström, Tilda, 2006-02-09 – ordförande, ledamot i styrelsen sedan april 2005

Salvén, Erik, 2006-02-10 – ledamot i styrelsen sedan april 2005

Turell, Anna, 2006-02-10 ledamot i styrelsen i sammanlagt 2 år

Bilaga 1: Intervjuguide

Intervjuguide politiker och tjänstemän

1 Vad är din inställning till inrättandet av styrelser med föräldramajoritet inom grundskolan? / styrelser med elevmajoritet inom gymnasieskolan?
Fördelar och problem?

2 a. Inrättandet av dessa lokala styrelser innebär att man flyttar beslutsbefogenhet från rektor och nämnd till föräldrarna på den enskilda skolan. Hur ser du på detta?

2 b. Vad är din inställning till deltagande i avgränsade frågor, som ju brukarstyrelserna ändå är? Tror du att det finns en risk för att brukarna saknar ett helhetsperspektiv i något avseende? Finns risken att man enbart agerar i egenintresse?

3 a. Hur ser kontakten ut mellan styrelserna och kommunen? nämnden / förvaltningen?

3 b. Om du jämför denna med den kontakt man har med övriga skolor: Är det någon skillnad i mängden kontakter?

3 c. Anser du att politiker/förvaltning har fått större förståelse för villkoren på skolor där brukarstyrelserna finns? Har du en större kunskap om dessa skolors situation?

4 Anser du att de lokala styrelserna är en stark påtryckargrupp mot politiker/tjänstemän?

5. Har det hänt att styrelsen tagit kontakt med kommunen även i andra frågor än de som styrelsen tar upp inom ramen för sin styrelseverksamhet?

6. Upplever du att föräldrarna/eleverna som deltar i styrelsen har fått en förändrad kunskap kring skolpolitik och skolpolitiska frågor?
En förändrad kunskap på ett mer allmänpolitiskt plan?

Är det något du vill tillägga som du inte tycker har kommit fram i intervjun?

Intervjuguide Rektorer

1. Berätta litet om verksamheten i de lokala styrelserna!
 - a. Vilka frågor har man befogenhet att fatta beslut i?
 - b. Vilka frågor diskuteras på styrelsernas möten?
 - d. Får de föräldrar/elever som deltar i styrelsen någon form av utbildning rörande styrelseuppdraget?
 2. På vems initiativ infördes den lokala styrelsen?
 - 3 a. Vilka är, enligt dig, de största fördelarna med en lokal styrelse? De största nackdelarna?
 - 3 b. Märks någon skillnad över tid? Initiala problem som försvinner efter ett tag?
 4. Vilken kontakt har styrelsen utåt med politiker och tjänstemän inom kommunen?
 5. Händer det att styrelsen tar kontakt med politiker och tjänstemän även i frågor som ligger utanför styrelsens befogenhet?
 6. Upplever du att föräldrarna/eleverna som deltar i styrelsen har fått en förändrad politisk kunskap kring skolfrågor?
En förändrad politisk kunskap på ett mer allmänpolitiskt plan?
- Är det något du vill tillägga som du inte tycker har kommit fram i intervjun?

Intervjuguide Föräldrar/Elever

1. Hur länge har du suttit som ledamot i styrelsen?
 - 1 a. Hur kommer det sig att du engagerade dig i styrelsen?
 - 1 b. Vilka frågor är det som man tar beslut om i styrelsen? Vilka frågor är det som man har uppe till diskussion?
 - 1 c. Upplever du att du har fått ett ökat inflytande sedan du gått med i den lokala styrelsen?
 - 1 d. Tycker du att du har fått en ökad kunskap om hur det fungerar på skolan sedan du engagerade dig i den lokala styrelsen?

2. Vilken kontakt har styrelsen utåt med politiker och tjänstemän?
 - 3 a. Har det hänt att styrelsen har tagit kontakt med politiker i någon fråga som man vill se resultat i men som inte faller inom styrelsens beslutsbefogenhet? I vilka frågor har detta skett?
 - 3 b. När man har varit i kontakt med politiker, har man fått en förändrad förståelse för deras resonemang och argumentation i de frågor man berört?
 - 3 c. Har du, sedan du engagerade dig i den lokala styrelsen, fått mer eller mindre kunskap kring hur politiken fungerar i kommunen?
 - 3 d. Har du, sedan du engagerade dig i den lokala styrelsen, fått en förändrad tilltro till din förmåga att påverka politiker?

- 5 a. Skulle du säga att du är intresserad av politik?
 - 5 b. Har ditt politiska intresse förändrats sedan du engagerat dig i den lokala styrelsen? Har du, sedan du engagerat dig i styrelsen fått en förändrat intresse kring den politik som förs kring skolfrågor?
 - 5 c. Har du fått ett förändrat intresse för andra politiska frågor, som ett resultat av att du suttit i styrelsen?

Är det något du vill tillägga som du inte tycker har kommit fram i intervjun?

Bilaga 2: Kort om respektive styrelses sammansättning och arbetsordning

Den lokala styrelsen med föräldramajoritet vid Tävelsås skola

Tävelsås skola är en skola för årskurserna 1-3. På skolan finns även förskole- och dagisverksamhet.

I styrelsen sitter totalt fyra föräldrarepresentanter: en ledamot för varje årskurs, samt två från dagisverksamheten. Därtill sitter en representant från skolans personal en representant från dagispersonalen, samt rektor.

Tävelsås skolas föräldrastyrelses arbetsordning:

- Besluta om friluftsverksamhet; enligt SFS 1996:605, 2 kap 5 §
- Utvecklingen av formerna för samarbete mellan skolan och hemmen; enligt avsnitt 2.8 i Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet.
- Upprättandet, genomförandet, uppföljningen och utvärderingen av skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling; enligt avsnitt 2.8 i Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet.

Den lokala styrelsen med föräldramajoritet vid Furuby skola

Vid Furuby skola finns elever i årskurs 1-6, samt förskola. Skolan har totalt 41 elever. I föräldrastyrelsen sitter sju föräldrarepresentanter, (sju suppleanter väljs också), 1-2 personalrepresentanter samt rektor.

Furuby skolas föräldrastyrelses arbetsordning:

- Besluta om fördelning av timmar, efter förslag från rektor
- Besluta om arbetsplanen, efter förslag från rektor
- Ansvara för att utveckla formerna för samarbete mellan skolan och hemmen, för information om skolans mål och sätt att arbeta
- Ansvara för skolans program för att motverka alla former av trakasseri och mobbning
- Ansvara för samverkan mellan förskola och skolbarnomsorg
- Ansvara för samverkan med mottagande skolor och arbetslivet utanför skolan

Den lokala styrelsen med elevmajoritet vid Växjö Katedralskola

Växjö Katedralskola är en gymnasieskola med ca 1500 elever. I styrelsen sitter totalt tretton ledamöter, varav sju är elever. Elevplatserna är fördelade efter storleken de olika program som finns på skolan. De större programmen, samhällsvetarprogrammet och naturvetarprogrammet, har två ordinarie elevmandat. Övriga program har ett elevmandat. Därtill sitter fyra lärarrepresentanter, en representant från övrig personal samt rektor med i styrelsen. (Alvarsson, 2005)

VÄXJÖ
Katedralskola

Lokal styrelse – gällande förordningar

En kommun får enligt *Förordningen om försöksverksamhet med lokala styrelser SFS 1997:642 med ändringar 1999:1035 och 2001:175* inrätta lokala styrelser inom gymnasieskolan. Den lokala styrelsen får under gymnasienämnden ha hand om frågor som enligt gymnasieförordningen 1992:394 ankommer på styrelsen (gymnasienämnden) eller rektor i den utsträckning som anges i § 6-7 i förordningen om lokala styrelser.

Det innebär att följande kan överlåtas på den lokala styrelsen:

- att fastställa kursplaner för lokala kurser
- att besluta om fördelningen av undervisningstiden över läsåren
- att besluta om lokala inriktningar inom de nationella programmen
- att besluta om ytterligare mål för utbildningen för en lokal inriktning
- att besluta om att inrätta lokala kurser
- att besluta om det antal timmar som undervisningen på en lokal kurs ska omfatta
- att besluta om hur många dagar som ska användas för idrott och friluftsverksamhet
- att besluta om lokalt valbara kurser
- att besluta om arbetsplatsförläggning av utbildning
- att besluta om ämnesanknuten praktik
- att besluta om skolans arbetsplan

Katedralskolans bedömning

Katedralskolan anser att de frågor som gäller utbildningens mål, dvs fastställande av kursplaner, samt inrättande av kurser bör ligga kvar på gymnasienämnden med eventuell delegering till förvaltningschefen.

Den lokala styrelsen bör fatta beslut om hur skolan ska genomföra de uppdrag, dvs utbildningar som gymnasienämnden fastställt. Det gäller t.ex. utläggning av

undervisningstid och fördelning av kurser på de olika åren.
Gymnasienämnden har att ta ställning till investeringar i samband med inrättande av nya program och inriktningar.
Ovanstående innebär att den lokala styrelsen har ansvar för följande av de ovan uppräknade punkterna. (bibehållen numrering)

att besluta om riktlinjer för fördelningen av undervisningstiden över läsåret
att besluta om lokala inriktningar inom de nationella programmen
att besluta om riktlinjer för det antal timmar som undervisningen på en lokal kurs ska omfatta
7. att besluta om hur många dagar som ska användas för idrott och friluftsvärksamhet
9. att besluta om riktlinjer för arbetsplatsförläggning av utbildning
10. att besluta om riktlinjer för ämnesanknuten praktik
att besluta om skolans arbetsplan
Vad gäller utläggning av kurser och undervisning beslutar programkonferenserna liksom tidigare detta för resp. program.

Den lokala styrelsen ska vidare

fastställa skolans internbudget under förutsättning av kvalificerad majoritet
yttra sig över tillsättningar av tillsvidareanställda lärare, studie- och yrkesvägledare, skolsköterskor, kuratorer och skolledare.
fatta beslut om skolans policydokument och handlingsplaner
ansvara för skolans utvärderings- och kvalitetsarbete inom givna riktlinjer
fatta beslut i övriga frågor enligt gymnasienämndens delegationsordning
besluta om utformningen av skolans arbetsmiljö i gemensamma utrymmen
ansvara för att introduktionsprogram finns för nya elever och personal
ansvara för att det finns en tydlig och öppen information om skolans verksamhet
ansvara för att värdegrundsfrågorna får en central plats i skolans utveckling

I det fall rektor finner att den lokala styrelsen fattar beslut som strider mot kommunens övergripande målformuleringar äger rektor rätt att lyfta frågan till gymnasienämnden för avgörande.

Ersätter skolkonferensen

Införandet av lokal styrelse innebär att skolkonferensen avskaffas

Yngve Filipsson
Rektor

<http://www.katedral.vaxjo.se/INFO/lokalstyrelse/bakgrund.htm>